

CICERO'NUN CILICIA VALİLİĞİ THE CILICIAN GOVERNORSHIP OF CICERO

MURAT TOZAN*

Öz: Ünlü Romalı hukukçu, devlet adamı ve hatip Marcus Tullius Cicero (MÖ 106-43) MÖ 63 yılında devlet hiyerarşisindeki en yüksek konum olan *consul* luğa kadar yükselmesinin ardından politik kariyerinde önemli sorunlar yaşamış, MÖ 58 yılında gönderildiği sürgünden dönüşünün ardından kendini daha çok felsefi ve edebi çalışmalara vermiştir. Bir *ex-consul* olarak eyalet valiliği yapması normal olsa da MÖ 51 yılında kendisinin Cilicia valiliği gündeme gelince oldukça şaşırılmış ve birçoklarının elde etmek için can attığı bu görevi istemeyerek kabul etmek durumunda kalmıştı. Nihayetinde *proconsul* rütbesi ile Cilicia valiliğine atanan Cicero, MÖ 51 yılı Temmuz ayından MÖ 50 yılı Temmuz ayına kadar bir yıl süreyle bu görevde kalmıştır. Eyalet yönetimindeki yolsuzlukların ve görevi kötüye kullanmaların oldukça arttığı Roma Geç Cumhuriyet Dönemi'nde Cilicia valiliği yapan Cicero, bu görevi boyunca bir Romalı valinin nasıl olması gerektiği konusunda adeta bir örnek teşkil etmiştir. Gerek eyalet içerisindeki politik huzursuzluklara gerekse eyalete dışarıdan gelebilecek Parth tehdidine karşı askeri ve politik önlemler alan Cicero, vergi ödemeleri konusundaki düzenlemeleriyle ekonomik alanda da reformlarda bulunmuştur. Bu çalışmada Roma Geç Cumhuriyet Dönemi'nin başlıca politik ve entellektüel kişiliklerinden olan Cicero'nun Cilicia Eyaleti valiliği ele alınırken eyaletin bu dönemdeki siyasi ve ekonomik durumu da gözler önüne serilecektir.

Anahtar Kelimeler: M. Tullius Cicero • Cilicia • Roma Eyaletleri • Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu

Abstract: The renowned Roman jurist, statesman and orator, Marcus Tullius Cicero (106-43 BC) after reaching the highest post in the Roman Republic, the consulate (63 BC) experienced serious problems in his political career. After his return from exile in 58 BC Cicero focused mostly upon his philosophical and literary works. Although it was customary for the appointment of an *ex-consul* to the provincial governorship, Cicero was quite surprised when his governorship came into question and he was very reluctant to take up this post while many others were eager to obtain such an office. Nevertheless, Cicero was appointed to the post of governorship of Cilicia with the rank of *proconsul*, holding office from July 51 to July of 50 BC Cicero held the Cilician governorship in the late Republican period when corruption and misgovernment in the Roman provincial administration increased considerably, but during his tenure in office, he set an example of how a Roman governor should act. In addition to the political and military measures he took against both political unrest in his province and against the potential Parthian threat from outside the province, he also made some economic arrangements such as tax regulations. In this paper while discussing the Cilician governorship of Cicero as one of the leading political and intellectual figure of the late Roman Republican period, light is also cast upon the political and economic conditions in the province during his governorship.

Keywords: M. Tullius Cicero • Cilicia • Roman Provinces • Hellenistic and Roman Asia Minor

Roma Cumhuriyeti'nin son kuşağının önde gelen kişiliklerinden biri de şüphesiz Marcus Tullius Cicero'dur. Hukukçu, filozof, hatip ve devlet adamı kimlikleriyle çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Cicero'nun bu alanlarda kaleme aldığı eserler, dönemin politik, sosyal ve kültürel hayatının anlaşılmasında son derece değerli kaynaklardır. Felsefe ve hitabet ile ilgili eserlerinden insanı ve toplumu

* Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İzmir. murat.tozan@ege.edu.tr
Bu çalışma 17-19 Nisan 2015 tarihlerinde Adana'da gerçekleştirilen 1. Uluslararası Tarihte Adana ve Çukurova Sempozyumu'nda sunulan aynı başlıklı bildirinin gözden geçirilip genişletilmesiyle oluşturulmuştur.

ilgilendiren birçok konudaki çeşitli görüşleri hakkında fikir sahibi olunan Cicero'nun mektuplarından ise onun dostları ve Roma'daki politikacılar ile olan ilişkilerinden özel hayatını ilgilendiren konulara kadar çok farklı yönlerine dair ayrıntılar adeta gün be gün takip edilebilmektedir. Bu çalışmanın amacı hiç beklemediği ve istemediği bir dönemde Cilicia Eyaleti valiliği yapmak durumunda kalan Cicero'nun esas olarak mektuplaşmalarından yola çıkarak valiliği dönemindeki faaliyetlerini ele alırken yeri geldikince eyaletin bu dönemdeki siyasi ve ekonomik durumuna ışık tutmaktır. Ancak bu konuya geçmeden önce gerek Cicero'nun Cilicia valiliğine atandığı 51¹ yılına kadar hayatı ve politik kariyerinden, gerekse Cilicia Eyaleti'nin tarihçesi ve coğrafi sınırlarından kısaca söz etmek yerinde olacaktır.

Marcus Tullius Cicero, 3 Ocak 106 tarihinde Roma'nın kuş uçuşu 100 km kadar güneydoğusunda bulunan Arpinum kasabasında dünyaya geldi². Ailesi Arpinum'un varlıklı ailelerinden olup Roma atlı sınıfına (*equites*) mensup olsa da Cicero'nun atalarından hiç biri Roma'da yüksek dereceli bir memuriyet elde edememişti. Yine de ailesi Roma'daki önemli devlet adamlarıyla bağlantı içerisindeydi. Bu bağlantılardan en önemlisi Cicero'nun büyük dayısı (yani babaannesinin erkek kardeşi) Marcus Gratidius'un, yine Arpinumlu olup Cicero'nun doğduğu yıllarda politik gücünün doruğunda olan Gaius Marius'un kız kardeşi ile evli olmasıydı³. Ancak Cicero'nun babası Roma'ya taşınarak oğulları Marcus ve ondan birkaç yaş küçük erkek kardeşi Quintus'un iyi eğitim alıp Roma'da devlet kariyerine girmeleri niyetindeydi⁴. Cicero, Roma'da Hellence öğrenip retorik dersleri alırken, hukuk eğitimini dönemin en ünlü hukukçuları olan *augur* Q. Mucius Scaevola ve onun yeğeni *pontifex* Q. Mucius Scaevola'dan aldı⁵. 91 yılında başlayan Müttefikler Savaşı ile birlikte Cicero'nun eğitim hayatı kesintiye uğradı. Cicero, 88 yılına kadar devam eden bu iç savaşta Pompeius'un babası Pompeius Strabo'nun ve Sulla'nın ordularında görev aldı⁶.

Müttefikler Savaşı'nın ardından Roma'da retorik, felsefe ve hukuk çalışmalarına devam eden Cicero, 80'li yılların sonlarında genç bir hukukçu olarak katıldığı davalardaki başarılarıyla adını duyurmaya başladı. 70'li yılların başında muhtemelen Sulla'nın diktatörlüğü altındaki Roma'dan uzaklaşmak için Atina, Rhodos ve Batı Anadolu'ya geçerek burada felsefe ve retorik eğitimine devam etti⁷. Sulla'nın ölümünün ardından 77 yılında Roma'ya dönen Cicero, zengin bir aileden gelen Terentia ile evlenmesini takip eden süreçte Roma'daki politik kariyerine başladı. Bir *homo novus* olması bakımından 75 yılında *quaestor* seçilip Sicilya'nın batısından sorumlu olarak bu görevini yerine getirmesi politik kariyerindeki ilk önemli başarıydı⁸. Bu görevini tamamlayıp Roma'ya dönen Cicero, burada avukatlık yapmaya başladı. 70 yılında, Sicilya valiliği yapmış olan Gaius Verres'in yolsuzluklarını ortaya çıkararak onun mahkûm edilmesini sağladığı dava ile gerek bir avukat ge-

¹ Metinde geçen tüm tarihler Milattan Önce'dir.

² Cic. *Att.* 128 (VII. 5) 3; 354 (XIII. 42) 2; Gell. XV. 28, 3; Plut. *Cic.* 2, 1. Arpinum'a 188 tarihinde Roma vatandaşlık hakkı verilmişti, bk. Liv. XXXVIII. 36, 7; Fuhrmann 1992, 1; van der Blom 2010, 29; Tempest 2011, 20.

³ Cic. *Brut.* 168.; *Leg.* III. 36. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Gelzer 1939, 827-828; Fuhrmann 1992, 4; van der Blom 2010, 30.

⁴ Gelzer 1939, 828; Fuhrmann 1992, 5-6; van der Blom 2010, 30.

⁵ Gelzer 1939, 829-830; Fuhrmann 1992, 9; 25-26; van der Blom 2010, 30-31; Tempest 2011, 24-27.

⁶ Gelzer 1939, 830; Fuhrmann 1992, 14-15; van der Blom 2010, 32; Tempest 2011, 27-28.

⁷ Gelzer 1939, 831-839; Fuhrmann 1992, 26-33; Tempest 2011, 31-38.

⁸ *MRR* II. 98; Gelzer 1939, 839-840; Fuhrmann 1992, 34-38; van der Blom 2010, 34; Tempest 2011, 38-43.

rekse bir hatip olarak Roma'daki ünü gittikçe arttı⁹. Verres davasının hemen ardından 70 yılında *aedilis* seçilerek 69 yılında bu görevi icra eden Cicero, 66 yılı için *praetor* seçilip devlet hiyerarşisinde *consul*'dan sonra gelen bu önemli konumu elde etti. 66 yılındaki *praetor*'luğu sırasında halk *tribunus*'u (*tribunus plebis*) Gaius Manilius tarafından önerilen ve Pompeius'u VI. Mithradates ile yapılan savaşın komutasına geçirip ona geniş yetkiler veren yasayı (*lex Manilia*) açıkça destekleyen ünlü söylevini (*pro lege Manilia* ya da *de imperio Cn. Pompei*) verdi¹⁰.

Praetor'luğunun ardından *consul* seçilmek için faaliyete geçen Cicero, nihayetinde 63 yılı için *consul* seçildi. *Consul*'luğu sırasında seçimlerdeki rakibi Catilina'nın darbe planını açığa çıkaran Cicero, L. Sergius Catilina ve yandaşlarını yakalayıp idam ederek *pater patriae* (vatanın babası) ilan edildi¹¹. *Consul*'luğundan bir yıl sonra, 62 yılında, Roma'nın önde gelen ailelerinden birine mensup olan P. Clodius Pulcher'in sadece kadınların kutladığı *Bona Dea* festivaline kadın kıyafetiyle gizlice katılmasıyla patlak veren skandalı ortaya çıkardı ve Clodius'u mahkemeye verdi. Ailevi ve politik prestiji sayesinde ceza almayan Clodius, 58 yılında halk *tribunus*'u görevine gelince Roma vatandaşlarını yargısız infaz edenlerin sürgüne gönderilmesini öngören bir yasa çıkardı. Yasanın hedefi açıkça *consul*'luğu sırasında Senato'dan aldığı yetki ile Catilina ve yandaşlarını derhal idam ettiren Cicero idi. Tüm çabalarına rağmen dönemin etkili politikacıları, özellikle de oldukça güvendiği ve zamanında desteklemiş olduğu Pompeius nezdinde destek bulamayan Cicero, 58 yılının Mayıs ayında sürgüne gönderildi. Sürgün yeri olarak Thessalonika (Selanik) kentini seçen Cicero burada geçirdiği bir yılı aşkın sürgün hayatının ardından 57 yılında Senato kararı ile geri çağırıldı¹².

Cicero, sürgünden dönüşünün ardından siyasetten uzak bir yaşam sürmeye başladı. Çünkü artık Roma siyasetine 60 yılında aralarında, tarihe "*Birinci Triumvirlik*" adıyla geçen birliği kurmuş olan C. Iulius Caesar, Cn. Pompeius ve M. Licinius Crassus hâkimdi¹³. Bu dönemde siyasetten uzak kalan Cicero, avukatlık mesleğine yönelmiş diğer yandan da kendini retorik ve felsefe çalışmalarına vermişti. Cicero, onun en önemli felsefe metinlerinden sayılan *De oratore* (Hatip Üzerine), *De legibus* (Yasalar Üzerine) ve *De republica* (Devlet Üzerine) adlı eserlerini bu dönemde kaleme aldı. Roma'nın cumhuriyet rejiminden uzaklaşıp güçlü siyasetçilerin iktidarı ele geçirdiği bir dönemde kaleme aldığı bu eserleriyle Cicero, Roma Cumhuriyeti'nin eski günlerine göndermeler yaparak devletin ve yasaların ideal yapısının nasıl olması gerektiğini vurgulamaktaydı¹⁴. Böylesine bir dönemde gündeme gelen Cicero'nun valiliği kendisi için büyük bir sürpriz olmuştu. Eyalet valisi olarak görev almak birçok siyasetçi için hem siyasi prestij hem de maddi gelir elde etmek açısından bir fırsattı. Özellikle Roma Cumhuriyeti'nin son yüzyılında geniş idari ve adli yetkileri bulunan eyalet valileri bu yetkilerini kötüye kullanarak yasadışı bir biçimde eyaletlerden büyük kazançlar elde etmekteydiler. Fakat gerek *praetor*'luğunun gerekse *consul*'luğun ardından eyalet valiliği gündeme gelse de Cicero bu görevlerden açıkça uzak durmuştu¹⁵. Ancak 51 yılında gündeme gelen Cice-

⁹ Gelzer 1939, 842-852; Fuhrmann 1992, 39-46; Tempest 2011, 45-58.

¹⁰ *Aedilis*'liğinden *praetor*'luğuna kadar geçen bu dönem için bk. MRR II. 152-153; Gelzer 1939, 852-858; Fuhrmann 1992, 47-54; Tempest 2011, 59-74. *Lex Manilia* için bk. Gruen 1974, 261; 535-540; Williamson 2005, 77; 466.

¹¹ MRR II. 165-166; Gelzer 1939, 865-892; Fuhrmann 1992, 62-70; Tempest 2011, 81-100.

¹² *Consul*'luğundan sürgünden dönüşüne kadar geçen bu dönem için bk. Gelzer 1939, 896-939; Fuhrmann 1992, 86-96; Tempest 2011, 107-124.

¹³ "*Birinci Triumvirlik*" için bk. Gruen 1974, 83-120; Williamson 2005, 375-376.

¹⁴ Gelzer 1939, 939-976; Fuhrmann 1992, 97-121; van der Blom 2010, 194-195, 225-237; Tempest 2011, 125-138.

¹⁵ Marshall 1972, 888.

ro'nun eyalet valiliği kendisinin hiç istememesine rağmen yasal bir zorunluluktur. Çünkü ünlü devlet adamı Pompeius, 52 yılındaki *consul*luğu sırasında eyalet valilikleri ile ilgili yasal bir düzenlemede (*lex Pompeia de provinciis*) bulunarak bir magistratın promagistrat olarak eyaletlerde görev alabilmesi için aradan beş yıl geçmesi kuralını getirmişti¹⁶.

Bu yasanın kabul edilmesiyle aniden 51 yılı için eyalet valisi sıkıntısı ortaya çıktı. Çünkü bu yasa ile son beş yılın magistratlarının valilik yapma olasılığı ortadan kalkmıştı. Ancak beş yıldan önce yüksek magistratlık görevinde bulunmuş herkes de eyaletlerde promagistrat olarak görev almıştı. Dolayısıyla yasa gereği beş yıldan önce magistratlık yapmış olup promagistrat olarak atanmamış kişiler Senato tarafından kura çekilerek eyaletlerde görevlendirildiler. Çıkarılan özel yasalarla Gallia'daki eyaletler ve Illyricum Caesar'ın, İspanya'daki eyaletler de Pompeius'un komutasına verilmiş olduğundan geri kalan eyaletlerden Parth tehdidi altında bulunan Cilicia ve Suriye eyaletleri *consul* eyaleti (*provincia consularis*), diğer eyaletler ise *praetor* eyaleti (*provincia praetoria*) olarak tahsis edildi. Eyaletlerde görev almamış en kıdemli iki *ex-consul* olan M. Calpurnius Bibulus¹⁷ ve M. Tullius Cicero arasında çekilen kurada Bibulus Suriye Eyaleti'ne (*provincia Syria*), Cicero da Cilicia Eyaleti'ne (*provincia Cilicia*) *proconsul* olarak atandı¹⁸. Böylece istemediği bu görevi kabul etmek zorunda kalan Cicero, 51 yılı başlarında eyaletine gitmek için hazırlıklara başladı.

Bu noktada Cicero'nun atandığı Cilicia Eyaleti'nin o döneme kadar olan tarihine ve coğrafi sınırlarına kısaca göz atmak gerekirse karşımıza şöyle bir manzara çıkmaktadır. Cilicia Eyaleti'nin kuruluş tarihi araştırmacılar arasında uzun süre tartışmalı bir konu olarak kalsa da son kanıtlar eyaletin 100 tarihinde çıkarılan ve *lex de provinciis praetoriis* olarak adlandırılan yasa ile kurulduğunu göstermektedir¹⁹. Buna göre eyaletin kuruluş amacı o dönemde Roma'ya ve Doğu Akdeniz'deki müttefiklerine artık ciddi anlamda zarar vermeye başlamış olan Kilikia'daki korsanlık faaliyetlerini engellemektir. Bu nedenle 102 yılının *praetor*'larından ünlü hatip ve sonraki aynı adlı *triumvir*'in dedesi Marcus Antonius, Senato tarafından korsanlarla savaşmak üzere *provincia*'sı yani görev alanı Cilicia olarak tanımlanarak *proconsul* rütbesi ile görevlendirilmişti²⁰. Cicero ailesinin Roma'daki yakın dostlarından olan Marcus Antonius'un ordusunda Cicero'nun hem büyük amcası Lucius Cicero hem de büyük dayısı Marcus Gratidius görev almış, hatta Marcus Gratidius bu sefer sırasında yaşanan çatışmalarda hayatını kaybetmişti²¹. Marcus Antonius'un seferinden döndüğü 100 tarihinde Roma'da çıkarılan söz konusu yasa ile Cilicia'nın Doğu Akdeniz'de yeni bir eyalet olduğu Roma tarafından bölgedeki tüm müttefiklerine ilan edilmiştir. Ancak yeni eyaletin adı Cilicia olsa da bu eyaletin Kilikia Bölgesi'nde bir toprağı bulunmuyordu. Yani Roma, bu eyaleti kurmak için yeni bir toprak ilhak etmemiş, bu eyalet Pergamon kralı III. Attalos'un Roma'ya miras olarak bırakmış olduğu topraklar üzerinde kurulan Asia Eyaleti'nin bir kısmının bölünmesi ile ortaya çıkmıştı. Dolayısıyla yeni eyaletin toprakları Asia Eyaleti'nden ayrılan Pamphylia ile muhtemelen Pisidia ve Milyas bölgelerini kapsıyordu. Ancak eyalete "*Cilicia*" adı verilerek, bu yeni eyaletin kuruluş amacının

¹⁶ *Lex Pompeia de provinciis* için bk. Marshall 1972; Gruen 1974, 457-460; Brennan 2000, 402-403, 573-574; Williamson 2005, 469.

¹⁷ *MRR* II. 187-188; 242.

¹⁸ *MRR* II. 243; Brennan 2000, 402-403. *Proconsul* yetkili valiler genellikle askeri tehdidin olduğu eyaletlerde görevlendirilirdi, bk. Marshall 1972, 900-901; 903 dn. 65; Sherwin-White 1984, 292; Lintott 2008, 253; Palaz-Erdemir 2009, 144 dn. 4.

¹⁹ Brennan 2000, 358; Tozan 2014, 145-149. Krş. Sherwin-White 1984, 97-101; Dmitriev 2005, 91-96.

²⁰ *MRR* I. 568; 572; 576; Brennan 2000, 357.

²¹ *Cic. Brut.* 168; *Leg.* III. 36; *de Or.* II. 2.

Kilikia Bölgesi'ndeki korsanlık ile mücadele etmek olduğu vurgulanıyordu²².

Eyaletin kuruluşunu takip eden ilk on yılda Cilicia valileri hakkında elde edilen veriler yetersiz olmakla birlikte 90'lı yılların ortalarında Cilicia valiliği yapan Sulla'nın bu görevi kapsamında Roma'nın dost ve müttefiki olan Kappadokia kralı I. Ariobarzanes'i askeri olarak desteklediği görülmektedir²³. Bu durum, Cilicia Eyaleti'nin "bölgedeki Roma müttefiklerinin çıkarlarının korunması" yönündeki kuruluş amacına da uygundu. 89 yılında başlayan Birinci Mithradates Savaşı'ndan 85 yılına kadar geçen Anadolu'da Roma egemenliğinin ortadan kalktığı ara dönemi takip eden süreçte 81 yılına kadar Anadolu'daki tüm Roma topraklarının genel valisi konumundaki L. Licinius Murena'nın ardından o yılın *praetor*'larından Cn. Cornelius Dolabella, *provincia*'sı Cilicia olarak tanımlanarak bölgeye gönderildi²⁴. Dolabella'nın ve *proquaestor* yetkili *legatus*'u (*legatus pro quaestore*) Verres'in gerek eyalette gerekse eyalete komşu bölgelerde yaptıkları yolsuzluklar, 70 yılındaki davada Cicero tarafından ayrıntılarıyla gözler önüne serilecektir²⁵. Ayrıca Cicero'nun Verres'e karşı yaptığı konuşmadaki kanıtlar göstermektedir ki, 81 yılında yeniden ayrı bir eyalet olarak tanımlanan Cilicia'nın sınırları, kurulduğu dönemde olduğundan farklı değildi²⁶. Dolabella'nın ardından Cilicia valisi olarak atanıp 78 yılında eyaletine ulaşan P. Servilius Vatia, selefinden çok farklı yapıda dürüst bir vali olarak kendinden önceki dönemde ihmal edilmiş olan korsanlık ile savaşma işine yöneldi. 5 yıl boyunca kaldığı bu görevi sırasında eyaletin kuzeyinde korsanlığa ve eşkıyalığa destek veren Isaurialılar ile savaşan Vatia (ki bu sefer sonucunda Isauricus *agnomen*'ini alacaktır), nihayetinde bu bölgeyi fethederek eyalete ilk toprak ilhakını gerçekleştirdi²⁷.

Ancak Cilicia Eyaleti'ne esas geniş çaplı toprak ilhakı Pompeius tarafından gerçekleştirildi. 67 yılında bölgedeki korsanlığa karşı gerçekleştirdiği seferin ardından korsanlığın yeniden yaygınlaşmasını engellemek için düzenlemelerde bulunan Pompeius, bu düzenlemeleri kapsamında Dağlık ve Ovalık Kilikia bölgelerini (sırasıyla Kilikia Trakheia ve Pedias; Lat. *Aspera* ve *Campestris*) Cilicia Eyaleti'ne ilhak etti²⁸. 66 yılında o sırada *praetor* olan Cicero'nun da desteklediği *lex Manilia* ile Mithradates'e karşı devam eden savaşın komutanlığına atanan Pompeius, 62 yılına kadar bölgede kalarak geniş çaplı bir plan kapsamında artık tamamıyla Roma yürüncesine girmiş olan Hellenistik Doğu'nun büyük kısmını yeniden düzenledi²⁹. Toprakları genişletilmiş olan Cilicia Eyaleti, bu plan kapsamında gerek Doğu Akdeniz kıyılarının ve Roma'nın doğu sınırının korunması gerekse Doğu'daki Roma yanlısı egemen güçlerin korunup gözetilmesi açısından oldukça önemli bir konumdaydı. Pompeius, bu düzenlemeleri sırasında Ovalık Kilikia'nın doğusundaki Kastabala (Bodrum Kalesi) çevresinde Amanoslara doğru olan bölgeye egemen yerel hanedana mensup bir hükümdar olan Tarkondimotos'un konumunu tanıyarak bu bölgedeki egemenliğinin devam etmesine izin vermişti³⁰.

²² Magie 1950, 285; Brennan 2000, 358; Dmitriev 2005, 95; Tozan 2014, 147-148.

²³ *MRR* II. 18; Sherwin-White 1984, 99-100; Brennan 2000, 358; Dmitriev 2005, 95-96; Tozan 2014, 150-151.

²⁴ *MRR* II. 61; 64; 70; 77; 80; 81; 84; 85; Sherwin-White 1984, 149-152; Brennan 2000, 558-559; 571-572; Dmitriev 2005, 92-98; Tozan 2014, 153-156.

²⁵ *MRR* II. 81.

²⁶ Sherwin-White 1984, 152-154; Dmitriev 2005, 96-98; Tozan 2014, 155-156.

²⁷ *MRR* II. 87; 90-91; 94; 99; 105; Magie 1950, 287-291; Sherwin-White 1984, 153-157; Brennan 2000, 572; Dmitriev 2005, 98-99; Tozan 2014, 157-160.

²⁸ *MRR* II. 146; Magie 1950, 298-301; Sherwin-White 1984, 187-190; 225; 230; Brennan 2000, 572.

²⁹ Magie 1950, 351-378; Sherwin-White 1984, 226-234.

³⁰ Tarkondimotos için bk. Strab. XIV. 5. 18; *APR* III. 243; Magie 1950, 377, 1240-1241 dn. 53; Sherwin-White 1984, 229; Sullivan 1990, 187-191; Sayar 2001.

58-56 yılları civarında iki büyük toprak parçası daha Cilicia Eyaleti'ne ilhak edildi. Eldeki verilerden nedeni tam olarak anlaşılmasa da 57 yılı dolaylarında Phrygia ve Lykaonia bölgeleri Asia Eyaleti'nden ayrılıp Cilicia Eyaleti'ne bağlandı. Böylece Laodikeia (Denizli), Apameia (Dinar), Synnada (Şuhut), Philomelion (Akşehir) *conventus*'ları ile bu *conventus*'lara bağlı Kibyrtis ve Isauria bölgeleri Cilicia valisinin yetki alanı içerisine girdi³¹. Yine 58 yılında halk *tribunus*'u P. Clodius Pulcher'in Cicero'nun da sürgüne gönderildiği geniş çaplı yasal düzenlemeleri kapsamında iç karışıklıklar nedeniyle Ptolemaioslar egemenliğinin zayıflamasından yararlanılarak Kıbrıs, Roma tarafından ilhak edildi. Sözü edilen yasa kapsamında adanın ilhakının ve oradaki kraliyet mallarının Roma hazinesi adına müsadere edilmesi işiyle görevlendirilip bu şekilde Roma'dan uzaklaştırılmak istenen Senato'daki aristokrat partinin önde gelen lideri ve *triumvir*'lerin muhalifi M. Porcius Cato *praetor* yetkili *quaestor* (*quaestor pro praetore*) olarak Kıbrıs'a gönderildi³². Bu görevini tamamlaması için 56 yılına kadar adada kalan Cato'ya bu esnada yeğeni Brutus da eşlik ediyordu³³. Brutus'un bu sırada nihayetinde Cilicia Eyaleti'ne bağlanan adanın en önemli yerleşmesi olan Salamis kentine verdiği borç, daha sonra Cicero'nun valiliği sırasında ilgilenmesi gereken bir sorun olarak karşısına çıkacaktır.

Cicero hiç beklemediği bir anda Roma'nın Doğu egemenliği için böylesine önemli bir eyalete vali olarak atanmıştı³⁴. Yukarıdaki satırlarda değinildiği üzere Pompeius'un yasal düzenlemesi ile Senato tarafından atandığı bu görevi kabul etmekten başka bir seçeneği bulunmuyordu. Bu durumu adeta ikinci bir sürgün olarak gören Cicero bu görevi sırasında yazdığı mektuplarında Roma'ya olan özlemini sıkça dile getirecektir³⁵. Cilicia'nın Senato tarafından *consul* eyaleti (*provincia consularis*) olarak tanımlanmasının nedeni 53 yılında Karrhai (Harran) yakınlarında Crassus'un Parthlara ağır derecede mağlup olup hayatını kaybetmesinin ardından doğu eyaletlerine beklenen olası bir Parth saldırısıydı³⁶. 90'lı yılların başındaki Müttefikler Savaşı'ndaki görevinin ardından önemli bir askeri tecrübesi bulunmayan Cicero, bu nedenle görevi boyunca ona eşlik edecek olan *legatus*'larını askerlik alanında tecrübesi yüksek kişiler arasından seçmişti³⁷. *Legatus*'larından kardeşi Q. Tullius Cicero, 62 yılında *praetor*'luk, 61-58 yılları arasında *proconsul* rütbesi ile Asia valiliği yapmış, son olarak Gallia'daki savaşları sırasında Caesar'ın ordusunda *legatus* olarak görev almıştı³⁸. Bir diğer *legatus*'u Cicero'nun *consul*'luk yaptığı 63 yılının *praetor*'larından C. Pomptinus, 62-59 yılları arasındaki Gallia Transalpina Eyaleti valiliği sırasında bölge sakinlerine karşı başarılı askeri seferler gerçekleştirmişti³⁹. Diğer iki *legatus*'undan M. Anneius'un da askerlik tecrübesinden övgüyle bahseden Cice-

³¹ Magie 1950, 383-384; Sherwin-White 1984, 291; Brennan 2000, 573; Dmitriev 2005, 117. Ayr. bk. fig. 1. Krş. Özbayoğlu (1998, 132 dn. 3) herhangi bir referans göstermeksizin Laodikeia'nın Apameia *conventus*'una (Hellence *dioikesis*) bağlı olduğunu belirtse de böyle bir bilgi hiçbir antik kaynakta geçmemektedir.

³² *MRR* II. 198; 204; 211; Magie 1950, 384-385; Sherwin-White 1984, 268-270; Brennan 2000, 428-429; 573; Dmitriev 2005, 117.

³³ *Plut. Brut.* 3. 1; *Cat. Min.* 36. 1.

³⁴ *Cic. Fam.* 65. (III. 2) 1; Lintott 2008, 253; Palaz-Erdemir 2009, 144-145.

³⁵ Bk. örn. *Cic. Att.* 108. (V. 15) 1; *Fam.* 90. (II. 11) 1; 95. (II. 12) 2. Krş. *Fam.* 65. (III. 12) 1; 95. (II. 12) 2; 107. (II. 7) 4. Ayrıca bk. Gelzer 1939, 978; Marshall 1972, 887-888; Fuhrmann 1992, 123-124.

³⁶ Karrhai Savaşı ve sonrası için bk. Magie 1950, 396; 1252 dn. 56; Sherwin-White 1984, 288-290; Sullivan 1990, 306-308.

³⁷ Valilerin *legatus*'ları *de iure* olarak Senato tarafından atanmakla birlikte *de facto* olarak bizzat vali tarafından seçilirler, Senato bu seçimi usulen onaylardı, bk. Marshall 1972, 904-905 dn. 71.

³⁸ *MRR* II. 173; 181; 185; 191; 198; 226; 232; 239; 245; Gruen 1974, 114-115; 200, 293.

³⁹ *MRR* II. 167; 176; 181; 185; 245; Marshall 1972, 914; Gruen 1974, 174-175.

ro, L. Tullius'un askeri deneyimi konusunda ise sessiz kalmaktadır⁴⁰. Cicero'nun valiliği sırasında askeri personel olarak atadığı bilinen kişilerden Q. Fufidius askeri *tribunus*, D. Antonius *praefectus evocatorum* (göreve geri çağrılan veteranların komutanı), Q. Lepta *praefectus fabrum* (istihkâmcıların komutanı) olarak görev yapmaktaydılar⁴¹. Yine Cicero'nun *praefectus* olarak atadığı Q. Volusius'un görevi ise onun adına eyalete bağlı olan Kıbrıs Adası'ndaki mahkemelere bakmaktı⁴². Cicero'nun personeli olarak kendi seçtiği bu kişilerin dışında Senato tarafından onunla aynı dönem için *provincia'sı* Cilicia olarak belirlenen *quaestor* ise L. Mescinius Rufus idi⁴³. Cicero'nun bu askeri ve mali personelinin yanı sıra maiyetinde *scriba* (kâtip) M. Tullius ile *accensus* (eşlikçi) olarak idari konularda kendisine yardımcı olmak üzere eski Cilicia valilerinden dostu P. Cornelius Lentulus Spinter'in azatlısı Pausanias ve kendi azatlısı M. Tullius Tiro bulunuyordu⁴⁴. Ayrıca askeri ve idari konularda deneyim kazanmaları için oğlu M. Tullius Cicero ve kardeşi Quintus'un oğlu Q. Tullius Cicero ile onların öğretmeni olan Atticus'un azatlısı M. Pomponius Dionysius da Cicero'nun bu görevi sırasında onun yanındaydılar⁴⁵.

1 Mayıs 51 tarihinde Roma'dan yola çıkan Cicero, 18 Mayıs'ta Tarentum'a ulaştı. Burada üç gün boyunca görüştüğü Pompeius ile Cilicia Eyaleti ve çevresinin politik durumu hakkında fikir alışverişinde bulunmuş olmalıdır⁴⁶. Ardından 22 Mayıs'ta gemi ile Hellas'a geçeceği Brundisium'a ilerledi. Burada Haziran başına kadar bekleyen Cicero, 14 Haziran'da Aktion'a, 24 Haziran'da Atina'ya vardı. Atina'da çeşitli filozofları ve felsefe okullarını ziyaret ederken L. Tullius hariç maiyetindeki diğer kişiler de oraya ulaşmıştı. 6 Temmuz'da Atina'dan gemiye binen Cicero ve maiyeti Delos ve Samos (Sisam) üzerinden 22 Temmuz'da Asia Eyaleti'nin en önemli liman kenti olan Ephesos'a (Selçuk) vardı⁴⁷. Buradan derhal eyaletine doğru ilerleyen Cicero, 27 Temmuz'da Tralleis'e (Aydın) 31 Temmuz'da da nihayet eyalet sınırları içerisinde ulaştığı ilk kent olan Laodikeia'ya geldi⁴⁸.

Eyaletine ulaşan Cicero'nun öncelikli hedefi emrindeki askeri birlikleri bir araya getirip devam etmekte olan Parth tehdidine karşı derhal önlem almaktı⁴⁹. Bu nedenle 31 Temmuz'da geldiği Laodikeia'da 3 gün geçirdikten sonra 5 Ağustos'ta Apameia'ya, 10 Ağustos'ta Synnada'ya, 16 Ağustos'ta Philomelion'a ulaşan Cicero, bu merkezlerde bulunduğu kısa sürede yine de idari ve adli konular ile

⁴⁰ M. Anneius: Cic. *Fam.* 133. (XIII. 57) 1; *MRR* II. 244; 252; Gruen 1974, 381. Ancak L. Tullius, Cicero'nun askeri seferlerinde görev alacaktır, bk. Cic. *Fam.* 110. (XV. 4) 8; *MRR* II. 245; 253. Bu iki *legatus* da muhtemelen *ex-quaestor* idiler, bk. Marshall 1972, 913-914.

⁴¹ Q. Fufidius: Cic. *Fam.* 279. (XIII. 12) 1-2; *MRR* II. 243. D. Antonius: Cic. *Fam.* 69. (III. 6) 5; *MRR* II. 246. Q. Lepta: Cic. *Fam.* 71. (III. 7) 4; *MRR* II. 246.

⁴² Cic. *Att.* 114 (V. 21) 6. *MRR* II 246.

⁴³ *MRR* II. 242.

⁴⁴ M. Tullius: Cic. *Fam.* 128. (V. 20) 1, 8-9; *Att.* 97. (V. 4) 1-2. P. Cornelius Lentulus Spinter: *MRR* II. 210; 218; 224. Pausanias: Cic. *Fam.* 71. (III. 7) 4-5. M. Tullius Tiro: Cic. *Fam.* 120. (XVI. 1) 2-3; 122. (XVI. 3) 2; *Att.* 121. (VI. 6) 2; 125. (VI. 2) 3.

⁴⁵ Ancak çocuklar askeri sefer sırasında Galatia kralı Deiotaros'a teslim edileceklerdir, bk. Cic. *Att.* 110. (V. 17) 3; 111. (V. 18) 4; 113. (V. 20) 9; 115. (VI. 1) 12-13.

⁴⁶ Cic. *Att.* 99. (V. 6) 1; 100. (V. 7); *Fam.* 80. (II. 8) 2; Gelzer 1939, 976; Lintott 2008, 255-256.

⁴⁷ Samos'un en önemli kutsal alanı olan Heraion'da Cicero ve ailesi için inşa edilen *eksedra* bu ziyaret nedeniyle inşa edilmiş olabileceği gibi daha kardeşi Quintus'un Asia Eyaleti valiliği sırasında (61-58) da inşa edilmiş olabilir, bk. Gelzer 1939, 978; Magie 1950, 390; 1250 dn. 43; Lintott 2008, 257.

⁴⁸ Cicero'nun eyaletine varış yolculuğu için bk. Hunter 1913, 73-78; Gelzer 1939, 976-978.

⁴⁹ Cic. *Fam.* 105. (XV. 2) 1; Marshall 1966, 239, 243; Fuhrmann 1992, 125; Lintott 2008, 258.

ilgilenmekten geri kalmadı⁵⁰. Kendisinden önceki Cilicia valisi Appius Claudius Pulcher'den kalan iki lejyonluk ordu oldukça zayıf ve düzensiz olup, ordunun Philomelion'da bulunan beş *cohors*'luk bölümü isyan halindeydi. Philomelion'daki birlikleri düzenlemesi için *legatus*'larından M. Anneius'u görevlendiren Cicero, nihayetinde 24 Ağustos'ta Ikonion'a (Konya) ulaştığında tüm ordunun mevcut birliklerini bir araya getirmeyi başardı⁵¹. Cicero burada 3 Eylül'e kadar eyaletteki Romalılardan ve eyaletlilerden gönüllü asker toplayarak ordusunu güçlendirmek ile ilgilendi. Ayrıca geçen yılın hasadı kötü geçmesine rağmen ordunun ihtiyacını karşılamak için yeterli tahıl depolamayı başarmıştı⁵². Tüm bu önlemlerin yanı sıra Roma'nın müttefiki Galatia kralı Deiotaros da Cicero'nun emrindeki asker sayısına eşit miktarda yardımcı kuvvet göndermeyi taahhüt edince Cicero'nun emrinde en fazla 24.000 piyade ve 5200 süvariden oluşan bir askeri güç toplanabilecekti. Ancak bu sayı bile eyalete yönelebilecek muhtemel bir Parth saldırısını engellemekten uzaktı⁵³.

3 Eylül'de Parthların Fırat'ın batısına geçtiği haberi nihayet Ikonion'daki ordugâha ulaştı⁵⁴. Haberi gönderen kişi, Pompeius'un Anadolu'daki eyaletler ve krallıklar ile ilgili olarak gerçekleştirdiği geniş çaplı düzenlemeler esnasında Roma'nın dost ve müttefiki olarak tanınan Kommagene kralı I. Antiokhos idi⁵⁵. Cicero aldığı bu haber üzerine derhal ordusu ile birlikte harekete geçerek 18 Eylül'de Kappadokia Krallığı topraklarındaki Kybistra'ya (Ereğli/Konya) ulaştı⁵⁶. Bu esnada Kappadokia'nın *eusebes* (dindar) ve *philorhomaïos* (Roma dostu) lakaplı genç kralı III. Ariobarzanes,

Fig. 1. Cicero'nun Valiliği Sırasında Cilicia Eyaleti'nin Muhtemel Sınırları ve Cicero'nun Güzergâhı

⁵⁰ Cic. *Att.* 108 (V. 15) 1; 109. (V. 16) 2-3; 113. (V. 20) 1; *Fam.* 70. (III. 8) 5; 110. (XV. 4) 2; Hunter 1913, 78-86; Marshall 1966, 243. Cicero'nun eyaleti içerisinde izlediği güzergah için bk. Fig. 1.

⁵¹ Cic. *Fam.* 110. (XV. 4) 2-3; *Att.* 113. (V. 20) 1-2.

⁵² Cic. *Fam.* 110. (XV. 4) 3; *Att.* 111. (V. 18) 2.

⁵³ Cic. *Att.* 111. (V. 18) 2; 115. (VI. 1) 14; *Fam.* 110. (XV. 4) 5. Krş. Plut. *Cic.* 36. 1; Gelzer 1939, 980; Magie 1950, 396; Sherwin-White 1984, 291.

⁵⁴ Cic. *Fam.* 103. (XV. 3) 1; 104. (XV. 1) 1-2; 110. (XV. 4) 3; Hunter 1913, 80-81; 89.

⁵⁵ Antiokhos için bk. *APR* III. 63; Sullivan 1990, 193-197. Cicero yine de Antiokhos'a pek güvenmemekteydi, bk. Cic. *Fam.* 104. (XV. 1) 2.

⁵⁶ Cic. *Fam.* 104. (XV. 1) 2.

Cicero'nun kentin yakınında kurduğu ordugâha geldi⁵⁷. Cicero, eyaletine gönderilirken Kappadokia kralının Roma'daki *patronus*'u olan M. Porcius Cato'nun önerisiyle alınan Senato kararıyla Roma'nın dost ve müttefiki olan bu kralın konumunun korunup güvenliğinin sağlanması ile de görevlendirilmişti⁵⁸. Cicero, Senato'dan aldığı bu direktif doğrultusunda krala herhangi bir güvenlik probleminin olup olmadığını sorduğunda III. Ariobarzanes, başlangıçta bir şey söylemese de ikinci gün ordugâha tekrar geldiğinde krallığı içerisinde kendisine bir komplo kurulduğunu belirtti⁵⁹.

Cicero'nun özellikle Senato'ya ve Cato'ya yazdığı mektuplardan anlaşıldığı kadarıyla amaçları Ariobarzanes'in küçük kardeşi Ariarathes'i kral yapmak olan komplocuların içerisinde kralın annesi olan kraliçe Athenais ve coğrafyacı Strabon'un Kappadokia içerisinde kraldan sonra ikinci konumda bulunduğunu belirttiği⁶⁰ Komana'daki (Şar) Ana Tanrıça Ma tapınağının başrahibi bulunuyordu⁶¹. Ancak ikinci gün ordugâha ağabeyi ile birlikte gelen Ariarathes, ağabeyi hayatta olduğu sürece onu tahttan indirmeye çalışmayacağını Cicero'ya açıkça ifade etti⁶². Cicero yeterli askeri kuvveti ve parası olan başrahibin krallıktan çekilmesini temin ettiğini belirtirken, rahibin tapınağın sahip olduğu arazilerin dışına çıkmamasını sağladığını ifade ediyor olmalıdır⁶³. Cicero beş gün boyunca (18-22 Eylül 51) kaldığı Kybistra'da herhangi bir çatışma çıkmaksızın bu sorunu hallederek III. Ariobarzanes'in krallık içerisindeki konumunu sağlamlaştırdığını belirtmektedir⁶⁴. Ancak Ariobarzanes kendisinden bu konumunu devam ettirmek için Roma askeri birlikleri talep ettiğinde Parth tehlikesine karşı ordusunu mümkün olduğunca güçlü tutmak isteyen Cicero, kralın bu talebine olumlu cevap vermemişti⁶⁵.

Cicero, Kybistra'da bir yandan Parth tehdidine karşı önlemler alıp bir yandan Kappadokia Krallığı'ndaki iç karışıklıkların çözümü ile ilgilenirken diğer yandan da Brutus ve Pompeius'un kral III. Ariobarzanes'e verdikleri borç paranın kral tarafından geri ödenmesi ile ilgilenmekteydi⁶⁶. Özellikle verdiği borcun ödenmesi konusunda yakından ilgilenen Brutus, gönderdiği mektuplarla Cicero'dan bu işi halletmesi için bizzat bazı taleplerde bulunmuştu. Bu taleplerin başlıcası Brutus'un Kappadokia'daki temsilcilerinin bölgedeki Romalı askeri birliklerin komutanı olarak atanmasıydı. Cicero, eyaleti içerisinde iş gören hiçbir Romalıya resmi yetki vermeme prensibine sahip olsa da burası eyaletinin dışında olduğundan Brutus'un bu isteğini yerine getirdi⁶⁷. Ancak kralın durumunu yakından gören Cicero, onun büyük bir maddi sıkıntı içerisinde olduğunun da farkındaydı⁶⁸. Kral, bu borçları ödeyebilmek için halktan ek vergi toplasa da toplanan vergiler sadece Pompeius'a olan borcunun bir aylık faizini bile karşılamıyordu. Cicero buna rağmen görev süresi boyunca krala borcun ödenmesi

⁵⁷ Cic. *Fam.* 105. (XV. 2) 4-5.

⁵⁸ Cic. *Fam.* 105. (XV. 2) 4. Krş. Plut. *Cic.* 36. 1. M. Porcius Cato ve III. Ariobarzanes arasındaki *patron/clients* ilişkisi için bk. Cic. *Fam.* 110. (XV. 4) 15; Eilers 2002, 42; 260, c. 143.

⁵⁹ Cic. *Fam.* 105. (XV. 2) 6.

⁶⁰ Bk. Strab. XII. 2. 3.

⁶¹ Cic. *Fam.* 105. (XV. 2) 6; 110. (XV. 4) 6.

⁶² Cic. *Fam.* 105. (XV. 2) 6.

⁶³ Bk. Cic. *Fam.* 110. (XV. 4) 6.

⁶⁴ Cic. *Fam.* 105. (XV. 2) 7-8; 110. (XV. 4) 6; 111. (XV. 5) 1; *Att.* 113. (V. 20) 6; 116. (VI. 2) 7. Krş. Plut. *Cic.* 36. 1; Hunter 1913, 89-93.

⁶⁵ Cic. *Fam.* 105. (XV. 2) 7.

⁶⁶ Cic. *Att.* 111. (V. 18) 4.

⁶⁷ Cic. *Att.* 115. (VI. 1) 3; 117. (VI. 3) 5-6.

⁶⁸ Cic. *Att.* 111. (V. 18) 4; 115. (VI. 1) 4; 117. (VI. 3) 5. Krş. *Fam.* 104. (XV. 1) 6.

konusunda sürekli mektup yazacaktır⁶⁹. Cicero, görev süresinin sonlarına doğru 50 yılı Haziran ayının başlarında Atticus'a yazdığı mektubunda Brutus'un yıllık 100 talanton tutarındaki borcunun ödenmesini sağladığını ifade ederken, Pompeius'a ödenmesi gereken çok daha yüksek miktardaki borcun ödenmesi konusunda sadece kraldan söz aldığını belirtir⁷⁰.

Cicero'nun Kybistra'da beklemesinin bir diğer nedeni de Parth saldırısının ne yönden geleceğini kestirememesiydi. Fırat'ı geçen Parthlar ya müttefikleri olan Armenia kralı II. Artavasdes ile birleşip Kappadokia üzerinden ilerleyecekler ya da Suriye üzerinden Ovalık Kilikia'ya saldıracaklardı⁷¹. Bu bakımdan Kybistra, gerek doğuya doğru Kappadokia içlerine ilerlemek gerekse Kilikia Kapıları (Gülek Geçidi) üzerinden Ovalık Kilikia'ya geçmek için oldukça stratejik bir noktadaydı⁷². Kybistra'da Cicero'ya Parthların hareketleri ile ilgili nihayet yeni haberler gelmeye başladı. Cicero'ya gelen haberler bu sefer yukarıdaki satırlarda sözü edilen Tarkondimotos ve yine Pompeius'un doğudaki düzenlemeleri sırasında egemenliğini tanıdığı Emesa (Humus) kentine hâkim yerel bir hanedana bağlı hükümdar olan Iamblikhos'tan gelmekteydi⁷³. Gelen haberler ile Parthların Suriye tarafından geleceği kesinleşince ordusuyla birlikte derhal Kybistra'dan Tarsus'a hareket ederek 5 Ekim'de buraya ulaşan Cicero, buradan da eyaletin doğu sınırını oluşturan Amanos Dağları'na doğru yöneldi⁷⁴. Cicero henüz yoldayken onun önden göndermiş olduğu atlı birlikler, Epiphaneia'da (Gözene/Erzin) Ovalık Kilikia'ya girmiş olan bir Parth öncü birliğini yok etmişlerdi⁷⁵. Ancak Cicero Epiphaneia'ya ulaştığında Parth tehlikesinin beklenmedik ve ani bir şekilde ortadan kalktığını öğrendi. Çünkü Crassus'un ordusundan kalan birlikleri toplayarak Antiokheia'ya (Antakya) gelen *quaestor*'u Gaius Cassius Longinus, Parth ordusunu elverişsiz bir noktada tuzağa düşürüp ağır bir şekilde mağlup etmişti⁷⁶. Ancak bu zafer Parth tehlikesini sadece geçici olarak bertaraf etmişti. Cicero'nun belirtişine göre Parth ordusunun kalan kısmı halen Fırat'ın batısındaydı ve onların bir sonraki senenin savaş mevsiminde yeniden harekete geçecekleri muhakkaktı⁷⁷. Bunun üzerine Cicero, hızla yardıma gelmekte olan Galatia kralı Deiotaros'a mektup yazarak artık askeri yardıma ihtiyacı olmadığını ve ülkesine dönüp gerekirse yardım etmek üzere hazır beklemesini bildirdi⁷⁸.

Ordusuyla Epiphaneia'ya gelen Cicero, Parth tehlikesi de ortadan kalkmışken Amanos Dağları'nda Roma egemenliğine girmeyen ve Parthlara destek vermesi muhtemel yerel topluluklara karşı ani bir sefer düzenleme kararı verdi. Epiphaneia'dan bir günlük mesafe kadar doğuya ilerledikten sonra 12 Ekim akşamı dağlara tırmanmaya başlayan Cicero, bu noktada ordusunu üçe böldü.

⁶⁹ Bk. Cic. *Att.* 113. (V. 20) 6; 116. (VI. 2) 7; 117. (VI. 3) 5.

⁷⁰ Cic. *Att.* 117. (VI. 3) 5. Pompeius'a olan borcun sadece altı aylık taksiti 200 *talanton* tutarındaydı, krş. *Att.* 115. (VI. 1) 3.

⁷¹ Artavasdes, Crassus'un seferi sırasında Roma'yı desteklese de Karrhai'deki mağlubiyetin ardından kız kardeşini Parth kralı II. Orodos'in oğlu Pakoros ile evlendirerek Parthlar ile ittifak kurmuştu, bk. Cic. *Fam.* 103. (XV. 3) 1. Artavasdes için bk. *APR* III. 83-85; Sherwin-White 1984, 282; 286; 290; Sullivan 1990, 285-288.

⁷² Cic. *Fam.* 105. (XV. 2) 1-2; 110. (XV. 4) 4; *Att.* 113. (V. 20) 2; Gelzer 1939, 979-980; Sherwin-White 1984, 292-293.

⁷³ Cic. *Fam.* 104. (XV. 1) 2; *Att.* 111. (V. 18) 1. Iamblikhos için bk. *APR* III. 165; Sullivan 1990, 200-202.

⁷⁴ Cic. *Att.* 113. (V. 20) 3; *Fam.* 110. (XV. 4) 7.

⁷⁵ Cic. *Fam.* 105. (XV. 2) 3; 110. (XV. 4) 7.

⁷⁶ Hatta çatışma sırasında ağır yaralanan Parth ordusunun başkomutanı Osakes birkaç gün sonra hayatını kaybetmişti, bk. Cic. *Att.* 113. (V. 20) 3; 114. (V. 21) 2; *Fam.* 86. (II. 10) 2; 110. (XV. 4) 7; 106. (XV. 14) 2-3; *MRR* II. 242; Gelzer 1939, 980; Sullivan 1990, 309-310.

⁷⁷ Cic. *Att.* 114. (V. 21) 2; 115. (VI. 1) 14; 116. (VI. 2) 6; *Fam.* 86. (II. 10) 4.

⁷⁸ Cic. *Fam.* 110. (XV. 4) 7.

Ordusunun birinci bölümünün başında kendisi ve *legatus*'larından kardeşi Quintus Cicero, ikinci bölümünün başında *legatus*'larından Gaius Pomptinus, üçüncü bölümünün başında da *legatus*'ları Marcus Anneius ve Lucius Tullius bulunuyordu. Üç kol halinde sabaha kadar Amanos Dağları'na tırmanarak ilerlemesine devam eden ordu, 13 Ekim'de sabahın ilk ışıklarıyla birlikte ani bir saldırı ile birçok yerleşmeyi ve kaleyi yakıp yıkmış, kaçış yollarını kestikleri birçok kişiyi ya öldürmüştü ya da esir olarak ele geçirmişti. Ele geçirdikleri yerleşmelerden en önemlisi Cicero'nun "Amanosların başkenti" olarak tanımladığı Erana, köyden çok bir kente benziyordu⁷⁹.

Cicero, bu başarısının ardından Issos (Kinet Höyük) yakınlarında Büyük İskender'in burada Perslere karşı kazandığı zaferin anısına dikilmiş olan "İskender'in Sunakları"nın bulunduğu yere çekilmiş ve bu esnada ordusu tarafından *imperator* ilan edilmişti⁸⁰. Burada dört gün kalan Cicero, ordusunu Amanosların kuzey bölümüne sevk ederek bu sefer "Özgür Kilikalılar" olarak adlandırılan topluluğa karşı kaçakları barındırdıkları ve Parth yanlısı oldukları gerekçesiyle bir harekât başlattı⁸¹. Ancak bu harekât ilki kadar kolay sonuçlanmadı. 21 Ekim'de bu topluluğun başlıca yerleşmesi olan Pindenissos'u kuşatan Roma ordusu, yerleşmeyi ancak 57 günün sonunda Romalıların en önemli bayramlarından olan Saturnalia'nın ilk gününde (17 Aralık) ele geçirebilmişti⁸². Yerleşme düştükten sonra gerçekleştirilen büyük katliamdan arta kalanlar birkaç gün sonra köle olarak satılmıştı. Satılan kölelerden Roma'daki hazineye gönderilmek üzere 120.000 *sestertius* gelir elde edilmiş, geri kalan tüm ganimet ise orduya paylaştırılmıştı⁸³. Bu askeri seferin ardından ordunun komutasını kardeşi Quintus'a bırakıp Tarsus'a dönen Cicero, sefer döneminin bittiği kış boyunca eyaletin idari ve adli meseleleri ile ilgilenecektir⁸⁴.

Aralık ayının son haftalarından itibaren 5 Ocak 50 tarihine kadar Tarsus'ta kalan Cicero, bu süre boyunca adli işler ile ilgilendi⁸⁵. Bu esnada ilgilenmek durumunda kaldığı başlıca konu, eyalet sınırları içerisindeki Kıbrıs Adası'nda bulunan Salamis kentinin M. Iunius Brutus'a olan borcunun ödenmesi meselesiydi. Yukarıdaki satırlarda değinildiği üzere Brutus, 58-56 yılları arasında Kıbrıs'ın Roma topraklarına ilhak edilerek Cilicia Eyaleti'ne bağlanması sürecinde bu işle ilgilenen dayısı M. Porcius Cato'ya eşlik etmekteydi⁸⁶. Cicero daha sonra Kıbrıs Adası'nın ve adanın en önemli yerleşmesi olan Salamis kentinin Cato ve Brutus'un himayesinde olduğunu⁸⁷ belirtse de Brutus bu esnada Salamis kentine yüklü miktarda parayı yıllık % 48 bileşik faiz gibi yasal ve vicdani sınırları

⁷⁹ Cic. *Fam.* 110. (XV. 4) 8-9; 86. (II. 10) 3; *Att.* 113. (V. 20) 3. *Erana*'nın ve onunla birlikte sözü edilen *Sepyra* ve *Commoris* adlı yerleşmelerin kesin konumları halen tespit edilememiştir.

⁸⁰ Cic. *Att.* 113. (V. 20) 3; *Fam.* 86. (II. 10) 3; 110. (XV. 4) 9. Krş. Plut. *Cic.* 36. 4; van der Blom 2010, 239-240. Cicero'nun valiliği sırasında Laodikeia'da basılan "*imperator*" lejantlı sikkeler için bk. *BMC Phrygia*, lxxv; Head 1911, 678.

⁸¹ *Eleutherocilices* için bk. Cic. *Fam.* 110. (XV. 4) 10; *Att.* 113. (V. 20) 5. Krş. Diod. Sic. III. 55, 4: 'Ελευθεροκίλικας. Bu topluluk Romalıların ve bölgedeki diğer güçlerin egemenliği altında bulunmadığı için bu şekilde adlandırılıyordu.

⁸² Cic. *Fam.* 86. (II. 10) 3; 110. (XV. 4) 10; *Att.* 113. (V. 20) 1; 5. *Pindenissos*'un ve onunla birlikte sözü edilen *Tebara* adlı yerleşmenin kesin konumları halen tespit edilememiştir.

⁸³ Cic. *Att.* 113. (V. 20) 5.

⁸⁴ Cic. *Att.* 113. (V. 20) 5; 114. (V. 21) 6; *Fam.* 110. (XV. 4) 10.

⁸⁵ Marshall 1966, 243-244.

⁸⁶ Plut. *Brut.* 3. 1; *Cat. Min.* 36. 1.

⁸⁷ Cicero burada Cato ve Brutus'un ada ve kent ile aralarındaki patronaj ilişkilerini kastediyor olmalıdır, bk. *Att.* 115. (VI. 1) 5: "*civitatem in Catonis et in ipsius Bruti fide locatam*". Krş. Cic. *Fam.* 110. (XV. 4) 15; *Fin.* IV. 56. (Kition). Ayrıca bk. Eilers 2002, 266, c. 159-160.

fazlasıyla aşan bir oranda borç olarak vermişti⁸⁸. Roma'da eyalet kentlerine borç para verilmesi *lex Gabinia* ile yasaklanmış olsa da Brutus, 56 yılında dayısı Cato'nun politik gücünü kullanıp bu borcun verilmesiyle ve anlaşmadaki faiz oranının geçerli olmasıyla ilgili iki özel Senato kararı (*Senatus Consultum*) çıkartmayı başarmıştı⁸⁹. Ancak Brutus yine de olası yasal problemlerden kendisini korumak için borç parayı Marcus Scaptius ve Publius Matinius adlı iki temsilcisi üzerinden vermişti⁹⁰. Brutus'un 53 yılındaki *quaestor*'luğu esnasında kayınpederi ve Cicero'nun selefi olan Cilicia valisi A. Claudius Pulcher'in yanına geliş nedeni kentin ödeyemediği bu borcun tahsil edilmesi ile ilgili olmalıdır⁹¹. Yine Appius Claudius'un valiliği sırasında Brutus'un borcun tahsili için adada bıraktığı temsilcilerinden Marcus Scaptius, Kıbrıs'taki Roma atlı birliklerinin *praefectus*'u olarak atanmıştı. Bu yetkisiyle borcu tahsil etmek için sert tedbirler alan Scaptius, Salamis kent konseyi toplantı halindeyken konsey binasını emrindeki askeri birlikleriyle kuşatma altına almış, beş konsey üyesi açlık ve susuzluktan ölene kadar bu kuşatmayı kaldırmamıştı⁹².

Cicero aslında daha eyaleti sınırları içerisine girmeden bu konu ile ilgilenmek durumunda kalmıştı. Ephesos'a ulaştığında huzuruna gelen Salamis elçilik heyeti bu son yaşanan olayları kendisine gözyaşlarıyla anlatmışlar ve ondan yardım istemişlerdi. Cicero, bunun üzerine derhal atlı birliklerin adayı terk etmesini emredince, Salamisliler sevinçten onu adeta göklere çıkarmışlardı⁹³. Cicero Amanoslardaki askeri harekâtından sonra Tarsus'a döndüğünde Scaptius derhal onun huzuruna gelerek ona Brutus'un mektubunu getirmişti. Brutus'un talebi, Scaptius'un yeniden adadaki atlı birliklerinin *praefectus*'u olarak atanması idi. Fakat Cicero eyaletinde iş yapan hiçbir Romalıya bir yetki vermeyeceği kuralını hatırlatarak bu talebi reddetti⁹⁴. Ancak bu vesileyle borcu veren asıl kişinin Brutus olduğunu ilk kez öğrenen Cicero, her iki tarafı uzlaştırmak için Salamisliyi de Tarsus'a çağırtdı. Gelen Salamisli elçiler normalde valilere vermiş oldukları parayı Cicero talep etmediği için, hemen hemen borçları kadar olan bu miktarı ödeyebileceklerini söylediler. Fakat asıl sorun borcun faizinin hesaplanması ile ilgiliydi. Salamisli Cicero'nun *edictum*'unda belirlediği yıllık % 12'lik faiz oranını kabul ederek borçlarının toplam 106 talanton olduğunu ve bu meblağı derhal ödeyebileceklerini belirtiyorlardı⁹⁵. Öte yandan yapılan anlaşmada kararlaştırılan yıllık % 48'lik faizde ısrar eden Scaptius, borcu 200 talanton olarak tahsil etmek istiyordu. Kendi *edictum*'undaki kuralı çiğnemek istemeyen Cicero, ayrıca % 48'lik faizle hesaplandığında borcun kentin ekonomik anlamda yıkımına yol açacağı farkındaydı. Ancak Scaptius'u % 12 faiz oranına ikna edemeyince onun bu konuyu

⁸⁸ Cic. *Att.* 114. (V. 21) 11-13; 115. (VI. 1) 5-7; 116. (VI. 2) 7, 9.

⁸⁹ Cic. *Att.* 114. (V. 21) 11-12; 116. (VI. 2) 7. Aulus Gabinius tarafından muhtemelen 67 yılındaki *tribunus*'luğu sırasında çıkarılan *lex Gabinia* [*de versura Romae provincialibus non facienda*] için, bk. *MRR* II. 144-145; Gruen 1974, 251-252; Williamson 2005, 466.

⁹⁰ Cic. *Att.* 114. (V. 21) 10.

⁹¹ Bk. *De vir. ill.* 82, 3-4; *MRR* II. 229; Magie 1950, 388-389.

⁹² Cic. *Att.* 114. (V. 21) 10; 115. (VI. 1) 6; 116. (VI. 2) 8-9. Krş. Özbayoğlu (1998, 135) Scaptius'un bu kuşatması esnasında "Roma atlı askerleriyle çıkan çatışmada kentin beş *senator*'unun öldüğü"nü belirtse de Cicero'nun konu ile ilgili verilen referanslarının hiç birinde silahlı çatışmaya dair herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Cicero, Salamis'te geçen bu olayda "*senatus*" ve "*senator*" ifadelerini kullanmakla birlikte burada açıkça Hellen kent devletine has kurumların Latince karşılıklarını belirtmektedir. Dolayısıyla metinde geçen "*curia senatum*" ifadesi Salamis'in *bouleuterion*'unu; "*senator(es)*" ifadesi de kentin *boule* üyelerini (*bouleutes*) karşılıyor olmalıdır; bk. Mason 1974, 30-31, s.v. βουλευτήριον; 31, s.v. βουλευτής.

⁹³ Cic. *Att.* 115. (VI. 1) 6; 116. (VI. 2) 9.

⁹⁴ Cic. *Att.* 114. (V. 21) 10; 115. (VI. 1) 6; 116. (VI. 2) 8; 117. (VI. 3) 5.

⁹⁵ Cic. *Att.* 114. (V. 21) 13. Cicero'nun *edictum*'u ve buradaki faiz oranı için bk. dn. 112.

olduğu gibi bu şekilde bırakması yönündeki tavsiyesine uymak zorunda kalmıştı⁹⁶. Bunun nedeni açıkça Cicero'nun Brutus'tan ve onun akrabalık ilişkileri kurduğu Romalı politikacılardan çekinmesidir. Brutus'un kayınpederi Appius Claudius Pulcher'in diğer kızı Cicero'nun büyük hürmet gösterdiği *triumvir* Pompeius'un oğluyla evliydi⁹⁷. Brutus'un dayısı Marcus Porcius Cato ise Senato'daki aristokrat partinin lideri olarak dönemin Roma politik hayatındaki başlıca kişilerden biriydi⁹⁸.

5 Ocak'ta kış daha çok bastırmadan eyaletinin Torosların ötesindeki mahkeme bölgeleri ile ilgilenmek üzere yola çıkan Cicero, Kıbrıs'a bizzat giderek burada mahkeme kuramayacağından ve oradaki Roma vatandaşlarını kendi huzuruna çağırarak da yasal olmadığından, adadaki davalara bakması için *praefectus* olarak görevlendirdiği Q. Volusius'u gönderdi⁹⁹. Cicero, kış mevsiminin bundan sonraki kısmında yaklaşık iki buçuk ay boyunca Laodikeia'da eyaletin Torosların ötesindeki bölümünün idari ve adli meseleleri ile ilgilenecektir. Asia Eyaleti'nden alınıp Cilicia'ya bağlanan bu bölgeler büyük bir ekonomik sıkıntı içerisindeydi. Geçen yılın hasadının oldukça kötü geçmesinin yanı sıra Cicero'dan önceki vali Ap. Claudius Pulcher'in halktan çeşitli bahaneler ile topladığı ek vergiler bölgeyi ekonomik açıdan oldukça kötü hale getirmişti. 51 yılı Ağustosunda geçtiği bölgenin kötü durumuna şahit olan Cicero, dostu Atticus'a yazdığı bir mektubunda Appius'un eyalete verdiği zararları bir insandan çok, vahşi bir hayvanın verdiği zararlara benzetmekteydi¹⁰⁰. Cicero, bu yaraları kapatmak için daha o esnada bazı önlemler almıştı. Örneğin 5-9 Ağustos 51 tarihlerinde Apameia'da bulunduğu sırada bölgedeki topluluklar Ap. Claudius Pulcher'i onurlandırmak için Roma'ya heyet gönderme yükünden kurtulmak istemişler, Cicero da fakirlik içerisindeki toplulukları bu yükten kurtarmak için kendi izni olmaksızın eyaletindeki hiçbir topluluğun giderlerini kamu bütçelerinden karşılayarak bir elçilik heyeti gönderemeyeceğini kararlaştırmıştı¹⁰¹. 11 Şubat 50 tarihinde Laodikeia'ya ulaşan Cicero, yine ilk iş olarak Appius'un neden olduğu bir mesele ile ilgilenmek durumunda kalmıştı. Laodikeia'nın 150 km kadar kuzeydoğusundaki Appia (Abya/Pınarcık) adlı yerleşmeden gelenler inşa ettikleri bir binanın yapımının Cicero tarafından durdurulması ile ilgili olarak kendinden önceki vali A. Claudius Pulcher'in şikâyetini içeren bir mektup getirmiş-

⁹⁶ Cicero kendinden sonra Cilicia Eyaleti valisi olarak o yılın *consul*'larından ve Brutus ile yakınlığı olan L. Aemilius Paullus'un (bk. *MRR* II. 247) atanmasını beklediğinden konunun bu şekilde askıda kalarak Salamislilerin aleyhine sonuçlanacağını düşünmektedir. Ayrıca bk. *Cic. Att.* 115. (VI. 1) 7; Magie 1950, 395, 1251 dn. 54. Ayrıca bk. Gruen 1974, 103-104; Palaz-Erdemir 2009, 149-150.

⁹⁷ Appius, ayrıca Cicero'nun başlıca politik rakiplerinden olan Publius Clodius Pulcher'in de ağabeyiydi. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Gelzer 1939, 977; Gruen 1974, 352-354; Tempest 2011, 153-154. Cicero, Atticus'a yazdığı mektuplarında yer yer Appius'u ağır şekilde eleştirse de (bk. örn. *Att.* 108. (V. 15) 2; 109. (V. 16) 2; 111. (V. 18) 6; 115. (VI. 1) 2) Appius ve diğer dostları ile yazışmalarında Appius'a karşı oldukça dikkatli ve samimi ifadeler kullanmaktadır. Ayrıca bk. örn. *Cic. Fam.* 64. (III. 1) – 68. (III. 5). Krş. *Fam.* 93. (II. 13) 2. Gelzer 1939, 984-985; Lintott 2008, 258-259. Appius'un bir yıl sonra Roma devlet hiyerarşisinde çok saygın bir konumda bulunan *ensor*'luk makamına seçilmesi Cicero'nun çekincesindeki haklılığı gösterir (*MRR* II. 247-248).

⁹⁸ Gruen 1974, 49-56; Lintott 2008, 263-264.

⁹⁹ *Cic. Att.* 114. (V. 21) 6. *MRR* II. 246.

¹⁰⁰ *Cic. Att.* 109. (V. 16) 2. Krş. *Cic. Att.* 108. (V. 15) 2.

¹⁰¹ *Cic. Fam.* 70. (III. 8) 2-5. Krş. *Cic. Fam.* 72. (III. 9) 1. Ancak Cicero'nun A. Claudius Pulcher'e çok daha sonra yazdığı bir mektubunda bu elçilik heyetine izin verdiği yönünde ifadeler bulunmaktadır. Ayrıca bk. *Cic. Fam.* 73. (III. 10) 6.

lerdi¹⁰². Ancak Cicero, kendisi inceleme yapmadan ve izin vermeden eyaletindeki toplulukların yeni bir vergi koyamayacağı yönünde aldığı karar gereği inşaatı durdurdu¹⁰³.

50 yılının kış aylarını Laodikeia'da geçirdiği dönemde Cicero'nun yazdıklarından onun yönetim anlayışı ile ilgili önemli bilgiler edinilmektedir. Unutulmamalıdır ki, Cilicia valiliğine atanmadan hemen önce Yasalar (*De legibus*) ve Devlet (*De re publica*) hakkında iki eser kaleme alan Cicero, bu eserlerinde betimlediği ideal yasalar ve devlet yönetimi konularını şimdi bizzat uygulama olanağına sahipti¹⁰⁴. Dostu Atticus'a gönderdiği mektuplarında eyaletteki yönetimini tanımlarken sıkça değindiği adalet, özdenetim, merhamet, ulaşılabilirlik, ölçülülük kavramları onun yönetim anlayışının başlıca prensipleriydi¹⁰⁵. Daha eyalete varmadan emrindeki personeli eyalette yapacakları görevleri sırasında "büyük bir tevazu ve özdenetim" içerisinde olmaları yolunda uyarmaktaydı¹⁰⁶. Cicero kendi yönetiminin eyalete en ufak bir maddi yük oluşturmadığını sıkça belirterek bununla övünmektedir¹⁰⁷. Caesar tarafından 59 yılındaki *consul*luğu sırasında çıkarılan ve onun adıyla *lex Iulia de repetundis* olarak adlandırılan yasaya göre Romalı devlet görevlilerinin eyaletlilerden barınma yeri, yakacak odun, tuz, hayvanlar için saman ve günlük yiyecek-içecek talep etmesi mümkün olmasına rağmen Cicero bunların neredeyse hiç birini talep etmemiştir¹⁰⁸. Cicero ve personeli gittikleri yerlerde yasal hakları olan ihtiyaçları bile talep etmeyip eyaletlilerden sadece yatak ve başlarını sokacak bir çatı istiyorlardı. Hatta çoğu kez çevre bölgelerden gelen eyaletlilerin şaşkın bakışları arasında bir çadırdaki geceliyorlardı¹⁰⁹. Cicero yine masraf olmaması için kentlerin kendi heykelini dikmelerini ya da kendi adına kutsal alan oluşturmalarını da yasaklamıştı¹¹⁰.

Cicero, alışlageldiği üzere daha İtalya'dan yola çıkmadan önce yayınladığı *edictum*'unu da valiliği sırasında uyduğunu belirttiği prensiplerine uygun olarak hazırlamıştı. Onun *edictum*'u iki ana bölümden oluşmaktaydı. Birinci bölüm eyalet yönetimi ile ilgili olup, eyaletteki kentlerin mali durumları, borçlar, faiz oranları, iş akitleri gibi *publicanus*'ları (vergi mültezimleri) ilgilendiren konuları içermektedir. İkinci bölümde ise belli kurallara bağlanmadan halledilemeyecek konular olan miras paylaşmaları, mülkiyet hakları, hak sahiplerinin belirlenmesi, mülkiyet satışını belirleyen kurallar bulunmaktaydı. Son kısımda ise *edictum*'da yazılı olmayan diğer tüm yasal konuların Roma'da bulunan *praetor*'ların (*urbanus* ve *peregrinus*) yayınladıkları *edictum*'lar çerçevesinde halledileceği

¹⁰² A. Claudius Pulcher'in bu binanın inşası ile niçin bu kadar ilgilendiği açık değildir. Ayrıca genelde *Claudia gens*'ine has bir isim olan Appius (*m.*)/Appia (*f.*) adı ile yerleşmenin adı arasındaki isim benzerliği dikkat çekicidir [krş. Cic. *Fam.* 71. (III. 7) 5]. Hatta bir görüşe göre Appia, bizzat A. Claudius Pulcher tarafından Cilicia valiliği sırasında kendi adıyla kurulmuş ve yerleşmeye kent statüsü verilmişti, bk. MAMA X. xvi. Krş. Lintott 2008, 259 dn. 28. Ayrıca bk. Palaz-Erdemir 2009, 148.

¹⁰³ Cic. *Fam.* 71. (III. 7) 2-3; 72. (III. 9) 1.

¹⁰⁴ Krş. Cic. *Att.* 106. (V. 13) 1; Lintott 2008, 253-254; van der Blom 2010, 238.

¹⁰⁵ Cic. *Att.* 109. (V. 16) 3: *iustitia, abstinentia, clementia*; 110. (V. 17) 2: *abstinentia*; 113. (V. 20) 6: *integritas*; 114. (V. 21) 5: *abstinentia, iustitia, facilitas, clementia*; 116. (VI. 2) 4: *moderatio, continentia*.

¹⁰⁶ Cic. *Att.* 102. (V. 9) 1: "*summa modestia et summa abstinentia*".

¹⁰⁷ Örn. görev süresi boyunca tüm personeli arasında yalnızca bir kişi, *legatus*'larından Lucius Tullius, sadece bir kere eyaletlilerden günlük ihtiyacı için biraz yemek almıştı ki, *lex Iulia de repetundis*'e göre buna hakkı da vardı (Cic. *Att.* 114. (V. 21) 5).

¹⁰⁸ *Lex Iulia de repetundis* için bk. Cic. *Pis.*; *Rab. Post.* 8. 12; *Pis.* 50. 90; *Fam.* 117. (II. 17) 2, 4; 128. (V. 20) 2; *Att.* 103. (V. 10) 2; 109. (V. 16) 3; 114. (V. 21) 5; 120. (VI. 7) 2; 389. (XV. 11) 4. Suet. *Iul.* 43. 1; Magie 1950, 380, 1243 n. 8; Gruen 1974, 239-244; Sherwin-White 1984, 256; Williamson 2005, 384; 467.

¹⁰⁹ Cic. *Att.* 109. (V. 16) 3.

¹¹⁰ Cic. *Att.* 114. (V. 21) 7.

belirtilmekteydi¹¹¹.

Cicero, *edictum*'unu hazırlarken 90'lı yıllarda Asia Eyaleti'nde valilik yapan ve üzerinde derin izler bırakan hocası, ünlü hukukçu ve devlet adamı Q. Mucius Scaevola'nın yine Cicero'nun hukukçu ve filozof olarak büyük hayranlık duyduğu P. Rutilius Rufus ile birlikte hazırlamış olduğu *edictum*'unu örnek almaktaydı¹¹². Cicero'nun Scaevola'nın *edictum*'undan örnek aldığı en önemli husus, eyalet içerisindeki kent devletlerinin iç yönetimlerinde özgür oldukları ve buna göre kendi vatandaşları arasındaki davaların kendi yasalarına göre kurulan mahkemelerde görüleceği maddeydi. Onun Scaevola'dan aldığı bir diğer madde ise, şartları iyi niyet içermeyen (yani taraflardan birinin makul bir şekilde karşılayamayacağı kadar ağır şartlar içeren) iş akitlerinin geçersiz sayılacağıydı¹¹³.

Cicero'nun *edictum*'unda Romalı *publicanus*'ları ve bankerleri ilgilendiren en önemli husus şüphesiz borç sözleşmelerindeki faiz oranlarının belirlenmesiydi. Cicero bu konuda kendisinden yirmi yıl kadar önce (71/70 yılları kışında) L. Licinius Lucullus'un mali darboğazda olan Asia Eyaleti kentlerini bu durumdan kurtarmak için yaptığı ekonomik reformlar sırasında belirlediği aylık en fazla % 1 yani yıllık % 12 faiz oranını kabul etmişti¹¹⁴. Ancak Lucullus bileşik faizi de yasaklarken Cicero yıllık bileşik faizi serbest bırakıyordu. Fakat Cicero'nun Roma'dan ayrılışının ardından bir Senato kararı çıkarılarak yasal oran yıllık % 12 basit faiz olarak belirlenmişti¹¹⁵. Daha yolu üzerinde Samos Adası'ndayken kendisini burada karşılayan Cilicia Eyaleti'nin vergilerini toplama hakkına sahip olan *publicanus*'ların talebi üzerine Cicero, *edictum*'una eyaletteki toplulukların giderlerinin azaltılması yönünde bir madde ekledi. Bu madde ise kendinden önceki Cilicia valisi A. Claudius Pulcher'in *edictum*'undan alınmıştı¹¹⁶.

Dikkat edileceği üzere Cicero, *edictum*'unun büyük kısmını vergi konusuna ayırmıştı. Çünkü eyalette gerek eyaletliler gerekse Roma yönetimi açısından en önemli sorun ödenemeyen vergiler sorunuydu. Eyaletteki kent ve topluluklar mevcut beş yıllık dönemin vergilerini ödemek bir yana daha bir önceki beş yıllık dönemin vergi borçlarını dahi ödeyememişlerdi¹¹⁷. Ancak bu konu bir Romalı eyalet valisi için oldukça hassas bir konuydu. Çünkü valinin eyaletin vergilerini toplama hakkına sahip olan *publicanus*'ların çıkarlarına ters düşmemesi gerekiyordu. Cicero, gerek hocası Q. Mucius Scaevola ve onun *legatus*'u P. Rutilius Rufus'un gerekse büyük saygı duyduğu ve *Academica* adlı eserini adamış olduğu L. Licinius Lucullus'un eyaletlerindeki *publicanus*'ların çıkarlarına do-

¹¹¹ Cic. *Att.* 115. (VI. 1) 15.

¹¹² Cic. *Att.* 115. (VI. 1) 15; van der Blom 2010, 238-239. Q. Mucius Scaevola'nın Asia valiliği, *legatus*'u P. Rutilius Rufus ve *edictum*'u için bk. *MRR* II. 7-8; Magie 1950, 173-175; Brennan 2000, 550-552. Senato tarafından Scaevola'nın bu *edictum*'unun sonraki valiler için örnek alınması yönünde bir karar alınmıştı, bk. Val. Max. VIII. 15. 6. Krş. Diod. Sic. XXXVII. 5. 2-4; XXXVII. 6.

¹¹³ Cic. *Att.* 115. (VI. 1) 15.

¹¹⁴ Cic. *Att.* 114. (V. 21) 11; 115. (VI. 1) 6-7. L. Licinius Lucullus'un Asia Eyaleti'ndeki ekonomik reformları için bk. Plut. *Luc.* 20. 3; App. *Mith.* 83; Magie 1950, 252-253; krş. Cic. *Acad. Pr.* 3.

¹¹⁵ Cic. *Att.* 114. (V. 21) 13.

¹¹⁶ Cic. *Fam.* 70. (III. 8) 4. Cicero'nun Cilicia yolunda Atticus'a yazdığı bir mektubunda eski Cilicia valilerinden P. Servilius Isauricus'un *edictum*'unu incelediğini işaret eden bir ifade bulunsa da metnin bu kısmı tam olarak okunamamaktadır (örn. metnin editörü *edictum*'un sahibi olarak 131-130 yıllarında Asia valiliği yapmış olan P. Licinius Crassus Mucianus'u [*MRR* I. 500; 503] önermektedir), bk. Cic. *Att.* 97. (V. 4) 2: "*edictum* †*publi*†". Lintott 2008, 256 dn. 16; krş. Cic. *Att.* 115. (VI. 1) 16.

¹¹⁷ Cic. *Att.* 116. (VI. 2) 5.

kunduklarında başlarına gelenleri şüphesiz iyi biliyordu¹¹⁸. Kendisi de atlı sınıfı kökenli bir *homo novus* olarak *publicanus*'ların da mensup olduğu atlı sınıfının Roma'daki politik gücünün farkındaydı¹¹⁹. Aslında kendisi daha eyalete ulaşmadan *publicanus*'lar ile eyaletteki topluluklar arasındaki ek vergi sözleşmeleri (*pactiones*) zaten imzalanmıştı¹²⁰. Bu durumda vergi konusuna müdahale etmeme tasarrufuna sahip olsa da Cicero bu konu ile ilgili olarak bulduğu çözümle hem eyaletlileri hem de *publicanus*'ları memnun etmeyi başarmıştı. Cicero'nun bulduğu çözüme göre belirli bir gün kararlaştırılıp eğer eyaletlilerin geçmiş vergi borçları o güne kadar ödenirse borca uygulanacak faiz, *edictum*'unda ilan ettiği üzere yıllık %12 olacak; eğer borç o tarihe kadar ödenemezse ne kadar yüksek olursa olsun borca eyaletliler ile *publicanus*'lar arasında imzalanmış olan ek vergi sözleşmesinde kararlaştırılan faiz oranı uygulanacaktı¹²¹. Bu uygulamayla eyaletlilerin birikmiş vergi borçları büyük oranda ödenebilmiş, böylece hem yüklü borçlarından kurtulan kent ve topluluklar hem de borçlarını tahsil eden *publicanus*'lar Cicero'ya minnettar olmuşlardı¹²².

Cicero Torosların ötesinde geçirdiği 50 yılı kışında muhtemelen kış şartlarından dolayı diğer mahkeme bölgelerini ziyaret etmeyip daimi olarak Laodikeia'da bulunmuş, burada bulunduğu yaklaşık iki buçuk aylık dönemi üçe ayırarak ilk olarak Kibyra (Göhlisar) ve Apameia; ardından Synnada; son olarak da Pamphylia ile Lykaonia ve Isauria mahkeme bölgelerinin davalarına bakmıştı¹²³. Bu esnada kent devletlerinin yöneticilerinin yaptığı yolsuzlukları ve zimmetlerine geçirdikleri paraları araştırmak için kentlerin arşivlerinde son on yılı kapsayan bir inceleme başlattı. Yolsuzluk yapanların suçlarını itiraf ettirdi ve yolsuzlukla edindikleri paraları kentlere geri ödemelerini sağladı¹²⁴. Cicero'nun Laodikeia'da geçirdiği dönemde ilgilenmesi gereken bir diğer konu da baş gösteren kıtlıktı. Belirtildiği üzere 51 yılının hasadı özellikle Torosların kuzeyindeki bölgelerde kötü geçtiğinden bu bölgede ciddi bir kıtlık başlamıştı. Cicero, bu kıtlığa karşı önlemler alırken tahıl stokçuluğu yapan gerek Romalıların gerekse yerlilerin ellerindeki stokları halkla paylaşmalarını zor kullanarak, yasal uygulamalarla ya da şiddet uygulayarak değil onları ikna ve teşvik ederek başardığını gururla belirtir¹²⁵.

Gerek Kappadokia gerekse Salamis meselelerinde belirtildiği üzere Cicero'nun görevi sırasında ilgilenmek durumunda kaldığı en önemli konulardan biri eyalet ile ilişkileri bulunan Roma'daki dostlarının ve önde gelen politikacıların talepleri idi. Ancak bu taleplerin çoğu Cicero tarafından yönetim prensiplerine ters düştüğü için reddedilmiştir. Örneğin eyalette ekonomik çıkarları bulunan Pompeius ve dostu Aulus Manlius Torquatus, eyaletteki temsilcilerinin *praefectus* olarak atanmasını talep ettiklerinde Cicero, eyaletinde iş yapan hiç kimseye bir yetki vermeyeceğini hatırlatarak bu talepleri reddetmişti¹²⁶. Yine Cicero'nun Cilicia'da iken Atticus'tan sonra en çok yazıştığı dostu olan

¹¹⁸ Bk. Magie 1950, 173-175; 252-253; van der Blom 2010, 171; krş. Palaz-Erdemir 2009, 145-147.

¹¹⁹ Cicero'nun bir valinin eyaletindeki *publicanus*'lar ile ilişkisi hakkında kardeşi Quintus'a Asia valiliği sırasında yazdığı mektubunda valinin *publicanus*'lar ve eyalet halkı arasında arabulucu rolünü vurgulamaktadır (Cic. Q. Fr. 1. (I. 1) 32-35).

¹²⁰ Cic. Att. 106. (V. 13) 1; 107. (V. 14) 1.

¹²¹ Cic. Att. 115. (VI. 1) 16.

¹²² Cic. Att. 115. (VI. 1) 16; 116. (VI. 2) 5; 117. (VI. 3) 3; Fam. 93. (II. 13) 4.

¹²³ Cic. Att. 114. (V. 21) 9; 116. (VI. 2) 4; Gelzer 1939, 983; Marshall 1966, 244.

¹²⁴ Cic. Att. 116. (VI. 2) 5.

¹²⁵ Cic. Att. 114. (V. 21) 8; krş. Plut. Cic. 36. 5.

¹²⁶ Cic. Att. 114. (V. 21) 10; 115. (VI. 1) 6; 117. (VI. 3) 5; krş. Cic. Att. 114. (V. 21) 4; 115. (VI. 1) 25; Magie 1950, 393, 1250 dn. 48.

ve o sırada *aedilis* görevinde bulunan Marcus Caelius Rufus, görevi gereği düzenleyeceği oyunlar için eyalet kentlerinden para toplanmasını istediğinde Cicero buna açıkça karşı çıktı¹²⁷. Caelius Rufus'un gerek daha eyaletine ulaşmadan gerekse valiliği sırasında Cicero'dan ısrarla talep ettiği bir diğer şey de Roma'da düzenleyeceği kamusal oyunlar kapsamında düzenlenecek vahşi hayvan dövüşleri için kendisine Kibyris Bölgesi'nden panter göndermesi idi¹²⁸. Cicero, Atticus'a gönderdiği mektubunda Caelius'un bu isteğini görevi boyunca eyaletten hiçbir şey talep etmemekle övünen kendisinin bu şöhretine uygun olmayacağı için reddettiğini belirtir¹²⁹. Fakat bu mektubundan çok kısa bir süre sonra Caelius'a yazdığı mektubunda ise panter avlamaları için avcılar görevlendirdiğini yazması bir önceki mektubu ile büyük bir tezat oluşturur gibi görülmektedir¹³⁰. Ancak bu iki mektuptaki ifadeler bakıldığında bu tezat şöyle açıklanabilir. Cicero, Atticus'a yazdığı mektubunda Kibyris halkına toplu olarak panter avlama emri vermesinin şöhretine uygun olmayacağını belirtir¹³¹. Caelius'a gönderdiği mektubunda ise bu konuda deneyimli avcılar ellerinden geleni yapmaları için bizzat görevlendirdiğini belirtir¹³². Dolayısıyla Cicero'nun Atticus'a şöhretine uygun olmayacağını belirttiği durum panter avlanmasından ziyade Kibyris halkına bunu zorla yaptırmaktı¹³³. Muhtemelen böyle yapmamak için Caelius'a belirttiği üzere bu işte uzman avcılar kendi namına görevlendirmişti. Ancak nihayetinde bu panterlerin gönderilip gönderilmediği bilinmemektedir. Yine Caelius, Cilicia'da iş adamı olan atlı sınıftan dostu M. Feridius için vergi bağışıklığı talep ettiğinde Cicero'nun ne yaptığı mektuplarından öğrenilememektedir¹³⁴.

Torosların ötesindeki mahkeme işlerini halleden Cicero, sefer mevsiminin yaklaşması üzerine 7 Mayıs'ta Laodikeia'dan ayrılıp 5 Haziran'da Tarsus'a ulaştı¹³⁵. Geçen sefer mevsiminin sonunda Parthlar, Cassius tarafından mağlup edilmelerine rağmen kalan askeri birlikleri halen Fırat'ın batısında bulunduğundan 50 yılı yazında Ovalık Kilikia'ya bir Parth saldırısı neredeyse kaçınılmaz görünüyordu¹³⁶. Tarsus'a ulaştığında bölgede eşkıyalığın yaygınlaştığını ve askeri birliklerde çeşitli huzursuzluklar yaşandığını gören Cicero, bu durumdan şikâyetçi olsa da Anadolu'daki Roma müttefiklerinden Galatların, Pisidialıların ve Lykialıların desteklediği askeri birliklerini bir araya getirerek olası bir Parth saldırısını karşılamak için 26 Haziran'da ulaştığı Pyramos (Ceyhan) Nehri üzerinde ordugâh kurdu¹³⁷. Bu esnada Suriye'de Parthlar ile çatışmaların başlaması üzerine Suriye valisi Bibulus, Cicero'dan askeri destek istese de emrindeki orduya güvenmeyen Cicero destek vermeyi

¹²⁷ Cic. *Att.* 115. (VI. 1) 21; *MRR* II. 248. Roma'da *aedilis*'lerin düzenlediği kamusal oyunların eyaletlerdeki topluluklardan finanse edilmesi için, bk. Cic. *Q. Fr.* 1. (I. 1) 26; Magie 1950, 382.

¹²⁸ Cic. *Fam.* 78. (VIII. 2) 2; 81. (VIII. 4) 5; 82. (VIII. 9) 3; 84. (VIII. 8) 10; 88. (VIII. 6) 5. Hatta Caelius burada belirtilen son mektubunda tehditkar bir dille, eğer panterleri göndermezse bunun Cicero'nun şöhretine gölge düşüreceğini belirtmektedir, "*Turpe tibi erit pantheras Graecas* [yani Anadolu panteri] *me non habere*". Ayrıca bk. Plut. *Cic.* 36. 5. Görünen o ki, Caelius'un meslektaşı olan *aedilis* Marcus Octavius da Cicero'dan panter talep etmişti (Cic. *Att.* 114 (V. 21) 5; 115 (VI. 1) 21; *MRR* II. 249).

¹²⁹ Cic. *Att.* 115. (VI. 1) 21 (Mektup Laodikeia'dan 20 Şubat 50 tarihinde gönderilmişti). Ayrıca bk. Plut. *Cic.* 36. 5.

¹³⁰ Cic. *Fam.* 90. (II. 11) 2 (Yine Laodikeia'dan Caelius'a yazılan bu mektup ise, 4 Nisan 50 tarihinde gönderilmişti).

¹³¹ Cic. *Att.* 115. (VI. 1) 21: "... *Cibyris imperio meo publice venari*".

¹³² Cic. *Fam.* 90. (II. 11) 2: "*De pantheris per eos qui venari solent agitur mandatu meo diligenter*".

¹³³ Krş. Özbayoglu 1998, 134; 137-138.

¹³⁴ Bk. Cic. *Fam.* 82. (VIII. 9) 5.

¹³⁵ Cic. *Att.* 116. (VI. 2) 6; 118. (VI. 4) 1.

¹³⁶ Cic. *Att.* 114. (V. 21) 2; 115. (VI. 1) 14; 116. (VI. 2) 6; 117. (VI. 3) 2; 118. (VI. 4) 1; *Fam.* 86. (II. 10) 4.

¹³⁷ Cic. *Att.* 118. (VI. 4) 1; 119. (VI. 5) 3.

reddederek Pyramos Nehri üzerindeki bekleyişini devam ettirdi¹³⁸. Ancak iç çatışmalar yaşayan Parthların Temmuz ayı içerisinde beklenmedik bir şekilde Suriye'den geri çekilmeleri üzerine Cilicia üzerindeki Parth tehdidi yine bir anda ortadan kalmış oldu¹³⁹.

Cicero, Pyramos üzerindeki bekleyişi sırasında eyaletinde göreve başladığı tarihten tam bir yıl sonra 30 Temmuz 50 tarihinde görevinin sona ermesine kalan günlerini hesaplarken diğer yandan da yerine atanacak vali belli olmadığı için görevini kime teslim edeceğini düşünmekteydi¹⁴⁰. Gerek devlet yönetimi gerekse askerlik alanında personeli arasındaki en deneyimli kişi olan kardeşi Q. Cicero'yu yeni vali gelene kadar vekil tayin etmesi teamüllere göre en uygun davranıştı. Ancak eyalette kalmak istemeyen Quintus bu görevi kabul etmemekteydi. Ayrıca mevcut Parth tehdidini ve eyaletteki ordunun yetersizliğini gören Cicero, kardeşini böyle bir tehlikenin içerisinde bırakmak istemiyordu. *Legatus*'ları arasında Quintus'un ardından askerlik alanında en deneyimli kişi olan Pomptinus ise kişisel nedenlerden dolayı eyaleti çoktan terk etmişti¹⁴¹. Bu esnada kendinden sonraki dönem için eyaleti Cilicia olarak belirlenen *quaestor* C. Coelius Calvus eyalete ulaşınca Cicero onu ahmak ve sorumsuz bir genç olarak tanımlamakla birlikte yetkilerini ona devrederek eyaletten ayrılmak üzere yola çıktı¹⁴². Görevinden ayrılmadan önce *lex Iulia de repetundis* gereği görev süresi boyunca tutulan resmi kayıtları eyaletindeki iki kentin (Laodikeia ve Apameia) arşivlerine teslim etmişti¹⁴³. Ayrıca görev süresinin sonunda kendisinin ve personelinin giderleri için kendilerine yasal olarak tahsis edilen paradan artan 1.000.000 *sestertius*'u hazineye devredince bu miktarı aralarında bölüşme umidinde olan personeli büyük bir hayal kırıklığına uğramıştı¹⁴⁴.

3 Ağustos 50 tarihinde Side'ye ulaşan Cicero, Rhodos, Ephesos, Atina, Patras üzerinden ilerleyerek nihayetinde 23 Kasım'da İtalya topraklarına ayak bastı. Cicero, 4 Ocak 49 tarihinde görevi boyunca çok özlediği Roma'ya ulaştığında kenti yol boyunca haberini aldığı Caesar ve Pompeius arasındaki gerginliğin içerisinde buldu. Kente gelişinden birkaç gün sonra Caesar'ın ordusuyla beraber Rubico Nehri'ni geçmesiyle beraber Caesar ile Pompeius arasındaki iç savaş başladı. İç savaşta yakın ilişki içerisinde olduğu Pompeius'u destekleyerek onunla birlikte Hellas'a geçen Cicero, 48 yılı Ağustos'unda iki taraf arasında gerçekleşen Pharsalos Savaşı'nda Pompeius'un mağlup olması üzerine Caesar tarafından affedilerek Roma'ya geri geldi. 44 yılı Mart'ında Caesar'ın katledilmesi ile politik hayata son kez döndü. Bu dönemdeki başlıca politik hedefi Marcus Antonius'un devlet içerisinde Caesar'ın yerini almasını engellemektir. Ancak 43 yılı Kasım'ında Octavianus, M.

¹³⁸ Cic. *Att.* 119. (VI. 5) 3.

¹³⁹ Cic. *Att.* 121. (VI. 6) 3; 124. (VII. 1) 2; 125. (VII. 2) 8; 150. (VII. 26) 3; *Fam.* 74. (III. 11) 1; 116. (II. 19) 1; 117. (II. 17) 1; 5; Magie 1950, 401; 1255 dn. 73; Sherwin-White 1984, 294-295.

¹⁴⁰ Cicero'nun görev süresi muhtemelen *lex Pompeia* gereğince eyaletine ulaşıp görev başladığı günden itibaren tam bir takvim yılı olarak belirlenmişti, bk. Gelzer 1939, 976; Marshall 1972, 889-890; 895-901.

¹⁴¹ Cic. *Att.* 114. (V. 21) 9; 117. (VI. 3) 1-2; 118. (VI. 4) 1; 119. (VI. 5) 3; 121. (VI. 6) 3; *Fam.* 73. (III. 10) 3. Cicero'nun yazdıklarından Pomptinus'un eyaleti erken terk etmesinin nedeni anlaşılmasa da bu şüphesiz sıra dışı bir durumdu, bk. Marshall 1972, 914-916.

¹⁴² Cic. *Att.* 121. (VI. 6) 3: "*Puerum et fortasse fatuum et non gravem et non continentem*". Ayrıca bk. MRR II. 250; Marshall 1972, 917-920; Lintott 2008, 265-266. Ancak Cicero, Atticus'a yazdıklarının aksine Calvus'a gönderdiği mektubunda ondan övgüyle söz etmektedir. Ayrıca bk. *Fam.* 116. (II. 19) 1-2.

¹⁴³ Cic. *Fam.* 128. (V. 20) 1-2; krş. Cic. *Att.* 120. (VI. 7) 2; *Fam.* 117. (II. 17) 2.

¹⁴⁴ Cic. *Att.* 124. (VII. 1) 6. Yine görevinin son ayı içerisinde Suriye Eyaleti'nin *proquaestor*'u Sallustius (MRR II. 242) Cicero'nun muhtemelen geçen yaz elde etmiş olduğu savaş ganimetinden 100.000 *drakhmai* (= *denarius*) borç para istediğinde bu para Roma halkının olduğu için ganimete Roma'daki *quaestor*'lardan başka kimsenin dokunamayacağı belirtilerek bu talebi net bir şekilde reddetmişti, bk. Cic. *Fam.* 117. (II. 17) 4.

Aemilius Lepidus ve Marcus Antonius, Caesar'ın katillerine karşı aralarında ikinci bir *triumvir*'lik kurduklarında, hazırladıkları öldürülecek kişiler listesine (*proscriptio*) Antonius'un önerisiyle Cicero da eklenmişti. 7 Aralık 44 tarihinde kendisini öldürmekle görevli kişilerin eline geçen Cicero, onlara karşı koymadı. Çünkü artık uğruna mücadele ettiği Roma Cumhuriyeti'nden ümidini kesmişti. Cumhuriyet düzenini savunan eserlerini kaleme aldığı ellerinin *Forum*'daki hatip kürsüsüne (*Rost-ra*) çiviyle çakılması Cicero'nun hazin sonu kadar Roma Cumhuriyeti'nin de sonunu haber vermekteydi¹⁴⁵.

¹⁴⁵ Cicero'nun dönüş yolculuğu ve Cilicia valiliđinden sonraki kariyeri için bk. Gelzer 1939, 987-1091; Fuhrmann 1992, 130-218; Tempest 2011, 157-213.

BİBLİYOGRAFYA

Antik Kaynaklar

- App. Mith.* (= Appianos, *Mithridateios*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Appian's *Roman History*, vol. II. Ed. & Trans. H. White. London 1912 (The Loeb Classical Library).
- Cic. Acad. Pr.* (= Cicero, *Academica Priora*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Cicero, *On the Nature of the Gods. Academics*. Ed. & Trans. H. Rackham. London 1933 (The Loeb Classical Library).
- Cic. Att.* (= Cicero, *Epistulae ad Atticum*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Cicero, *Letters to Atticus*. Ed. & Trans. D. R. Shackleton Bailey. London 1999 (The Loeb Classical Library).
- Cic. Brut.* (= Cicero, *Brutus et de Claris Oratoribus*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Cicero, *Brutus. Orator*. Ed. & Trans. G. L. Hendrickson – H. M. Hubbell. London 1939 (The Loeb Classical Library).
- Cic. de Or.* (= Cicero, *De Oratore*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Cicero, *On the Orator*, vols. I-II. Ed. & Trans. E. W. Sutton – H. Rackham. London 1942 (The Loeb Classical Library).
- Cic. Fam.* (= Cicero, *Epistulae ad Familiares*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Cicero, *Letters to Friends*, vols. I-III. Ed. & Trans. D. R. S. Bailey. London 2001 (The Loeb Classical Library).
- Cic. Leg.* (= Cicero, *de Legibus*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Cicero, *On the Republic. On the Laws*. Ed. & Trans. C. W. Keyes. London 1928 (The Loeb Classical Library).
- Cic. Pis.; Rab. Post.* (= Cicero, *In Pisonem; Pro Rabirio Postumo*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Cicero, *Pro Milone. In Pisonem. Pro Scauro. Pro Fonteio. Pro Rabirio Postumo. Pro Marcello. Pro Ligario. Pro Rege Deiotaro*. Ed. & Trans. N. H. Watts. London 1931 (The Loeb Classical Library).
- Cic. Q. Fr.* (= Cicero, *Epistulae ad Quintum Fratrem*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Cicero, *Letters to Quintus and Brutus. Letter Fragments. Letter to Octavian. Invectives. Handbook of Electioneering*. Ed. & Trans. D. R. S. Bailey. London 2002 (The Loeb Classical Library).
- De vir. ill.* (= *De Viris Illustribus*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Pseudo-Aurelius Victor, *De viris Illustribus Urbis Romae*. Ed. F. Pichlmayr. Leipzig 1911 (Teubner).
- Diod. Sic.* (= Diodoros Siculus, *Bibliothèque Historique*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Diodorus Siculus, *Library of History*, vols. I-XII. Ed. & Trans. F. R. Walton. London 1967 (The Loeb Classical Library).
- Gell.* (= Aulus Gellius, *Noctes Atticae*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Gellius, *Attic Nights*, vols. I-III. Ed. & Trans. J. C. Rolfe. London 1927 (The Loeb Classical Library).

- Liv. (= Livius, *Ab Urbe Condita*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Livy, *From the Founding of the City*, vols. I-XIII. Eds. & Trans. B. O. Foster *et al.* London 1919-1959 (The Loeb Classical Library).
- Plut. (= Plutarkhos, *Vitae Parallelae*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Plutarch, *Lives*, vols. I-XI. Ed. & Trans. M. Perrin. London 1914-1926 (The Loeb Classical Library).
- Strab. (= Strabon, *Geographika*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Strabo, *Geography*, vols. I-VIII. Ed. & Trans. H. L. Jones. London 1917-1932 (The Loeb Classical Library).
- Suet. *Iul.* (= Suetonius, *Divus Iulius*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Suetonius, *The Lives of the Caesars*, vols. I-II. Ed. & Trans. J. C. Rolfe. London 1914 (The Loeb Classical Library).
- Val. Max. (= Valerius Maximus, *Facta et Dicta Memorabilia*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Valerius Maximus, *Memorable Doings and Sayings*, vols. I-II. Ed. & Trans. D. R. S. Bailey. London 2000 (The Loeb Classical Library).

Modern Literatür

- APR III *Amici Populi Romani: Prosopographie der Auswärtigen Freunde Roms/ Prosopography of the Foreign Friends of Rome.* Ed. A. Coşkun. Waterloo 2010.
- BMC Phrygia *British Museum Catalogue of Greek Coins of Phrygia.* Ed. B. V. Head. London 1906.
- Brennan 2000 T. C. Brennan, *The Praetorship in the Roman Republic*, vols. I-II. Oxford 2000.
- Dmitriev 2005 S. Dmitriev, "The History and Geography of the Province of Asia during its First Hundred Years and the Provincialization of Asia Minor". *Athenaeum* 93 (2005) 71-133.
- Eilers 2002 C. Eilers, *Roman Patrons of Greek Cities.* Oxford 2002.
- Fuhrmann 1992 M. Fuhrmann, *Cicero and the Roman Republic.* Çev. W. E. Yuill. Oxford 1992.
- Gelzer 1939 M. Gelzer, "M. Tullius Cicero (als Politiker)". *RE* VIIA/1 (1939) 827-1091.
- Gruen 1974 E. S. Gruen, *The Last Generation of the Roman Republic.* Berkeley 1974.
- Head 1911 B. V. Head, *Historia Nummorum: A Manual of Greek Numismatics.* Oxford 1911².
- Hunter 1913 L. W. Hunter, "Cicero's Journey to His Province of Cilicia in 51 BC". *JRS* III (1913) 73-97.
- Lintott 2008 A. W. Lintott, *Cicero as Evidence: A Historian's Companion.* Oxford 2008.
- Magie 1950 D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor to the end of Third Century after Christ*, vols. I-II. Princeton 1950.
- MAMA *Monumenta Asiae Minoris Antiqua*, vols. I. Eds. W. M. Calder *et al.*

- Manchester 1928 -.
- Marshall 1966 A. J. Marshall, "Governors on the Move". *Phoenix* 20/3 (1966) 231-246.
- Marshall 1972 A. J. Marshall, "The Lex Pompeia de Provinciis (52 BC) and Cicero's Imperium in 51-50 BC: Constitutional Aspects". *ANRW* 1/1 (1972) 887-921.
- Mason 1974 H. J. Mason, *Greek Terms for Roman Institutions: A Lexicon and Analysis*. Toronto 1974.
- MRR *The Magistrates of the Roman Republic*, vols. I-III. Ed. T. R. S. Broughton. New York 1951-1986.
- Özbayoğlu 1998 E. Özbayoğlu, "Cicero'nun Panter Avına İlişkin Birkaç Cilicia Mektubu". *Olba* I (1998) 131-138.
- Palaz-Erdemir 2009 H. Palaz-Erdemir, "Economic Management of Cilicia in the Time of Cicero". *Olba* XVII (2009) 141-156.
- Sayar 2001 M. H. Sayar, "Tarkondimotos. Seine Dynastie, seine Politik und sein Reich". Eds. E. Jean et al., *La Cilicie. Espaces et pouvoirs locaux (2e millénaire av. J.-C. – 4e siècle ap. J.-C.)*. Actes de la table ronde internationale d'Istanbul, 2-5 novembre 1999. [*Varia Anatolica* 13]. Paris (2001) 373-380.
- Sherwin-White 1984 A. N. Sherwin-White, *Roman Foreign Policy in the East 168 BC to A.D. 1*. London 1984.
- Sullivan 1990 R. D. Sullivan, *Near Eastern Royalty and Rome 100-30 BC* Toronto 1990.
- Tempest 2011 K. Tempest, *Cicero: Politics and Persuasion in Ancient Rome*. London 2011.
- Tozan 2014 M. Tozan, "Üçüncü Makedonya Savaşı'ndan Pompeius'un Seferine Roma'nın Doğu Politikası ve Anadolu'nun Güney Kıyılarında Korsanlık (M.Ö. 167-M.Ö. 67)". *Cedrus* II (2014) 135-169.
- van der Blom 2010 H. van der Blom, *Cicero's Role Models: The Political Strategy of a Newcomer*. Oxford 2010.
- Williamson 2005 C. Williamson, *The Laws of the Roman People: Public Law in the Expansion and Decline of the Roman Republic*. Ann Arbor 2005.